

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

А. С. ПОПОВИЧ

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 10-11 КЛАСАХ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Електронне видання

Кам'янець-Подільський
2022

УДК 373.5.016:811.161.2(075.8)

ББК 74.261.4я73

П58

*Рекомендувала вчена рада Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка
(протокол за № 4 від 31 березня 2022 року)*

Рецензенти:

О. М. Горошкіна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України;

Н. В. Бахмат – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Попович А. С.

П58 **Методика навчання української мови в 10-11 класах:** навчально-методичний посібник [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. 126 с.

Електронна версія посібника доступна за покликанням:

URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/6324>

У посібнику вміщено плани практичних і лабораторних занять, методичні рекомендації до написання дипломних робіт із методики навчання української мови, перелік програм і підручників з української мови для 10-11 класів та рекомендована література.

Для науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти. Водночас може стати в пригоді вчителям-словесникам.

УДК 373.5.016:811.161.2(075.8)

ББК 74.261.4я73

© Попович А. С., 2022

ЗМІСТ

<p>ПЕРЕДМОВА..... 5</p>	
<p>ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ 6</p> <p><i>Практичне заняття № 1.</i> Навчання української мови в 10-11 класах закладів загальної середньої освіти 6</p> <p><i>Практичне заняття № 2.</i> Програми з української мови для 10-11 класів..... 9</p> <p><i>Практичне заняття № 3.</i> Типи уроків української мови в 10-11 класах і методика їх проведення 11</p> <p><i>Практичне заняття № 4.</i> Нетрадиційні форми проведення уроків української мови в 10-11 класах..... 17</p> <p><i>Практичне заняття № 5.</i> Методика вдосконалення знань, умінь і навичок з української мови в 10-11 класах (рівень стандарту)..... 20</p> <p><i>Практичне заняття № 6.</i> Методика вдосконалення знань, умінь і навичок з української мови в 10-11 класах (профіль – українська філологія) 24</p> <p><i>Практичне заняття № 7.</i> Методика мовленнєвого розвитку учнів 10-11 класів. Написання плану-конспекту уроку розвитку мовлення 30</p> <p><i>Практичне заняття № 8.</i> Формування ділового мовлення учнів 10-11 класів..... 33</p>	

Практичне заняття № 9. Методика вивчення стилістики на уроках української мови в 10-11 класах..... 35

Практичне заняття № 10. Методика вивчення риторики на уроках української мови в 10-11 класах..... 38

Практичне заняття № 11. Методика вивчення мовленнєвих жанрів на уроках української мови в 10-11 класах..... 43

Практичне заняття № 12. Методика проведення факультативних занять і курсів за вибором з української мови в 10-11 класах..... 46

ПЛАНИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ 63

Лабораторне заняття № 1. Підручники з української мови для 10-11 класів..... 63

Лабораторне заняття № 2. Аналіз методів і прийомів навчання, використаних на уроках української мови в 10-11 класах..... 71

Лабораторне заняття № 3. Презентація методичних ідей 76

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАПИСАННЯ ДИПЛОМНИХ РОБІТ ІЗ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ 79

ПЕРЕЛІК ПРОГРАМ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 10-11 КЛАСІВ..... 118

ПЕРЕЛІК ПІДРУЧНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 10-11 КЛАСІВ..... 119

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА 121

ПЕРЕДМОВА

Сучасний етап розвитку закладів загальної середньої освіти відзначається оновленням освітнього процесу, що спричиняє випрацювання й упровадження ефективних технологій навчання української мови в 10-11 класах, авторських програм, педагогічних інновацій, підручників і посібників різних типів.

Мета пропонованого навчально-методичного посібника – допомогти науково-педагогічним працівникам організувати освітній процес із методики навчання української мови в 10-11 класах у закладах вищої освіти.

Навчально-методичний посібник чітко структурований. Його складниками є плани практичних і лабораторних занять, методичні рекомендації до написання дипломних робіт із методики навчання української мови, перелік програм і підручників з української мови для 10-11 класів та рекомендована література.

Навчально-методичний посібник уможливорює узагальнення теоретичного матеріалу з курсу методики навчання української мови в старшій школі, зокрема в разі організації освітнього процесу в умовах дистанційного навчання. У посібнику до кожної теми ретельно дібрано найновішу основну й допоміжну літературу. Система сучасних практичних завдань дозволить різнобічну й об'єктивну перевірку рівня сформованості в здобувачів вищої освіти методичної компетентності.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1

Тема: НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 10-11 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Мета: Ознайомити здобувачів вищої освіти з основними завданнями освітньої галузі «Мова» в старшій школі; збагнути мету, завдання і зміст навчання української мови в 10-11 класах; визначити принципи навчання української мови в 10-11 класах та основні підходи до навчання української мови.

План

1. Мета, завдання й зміст навчання української мови в 10-11 класах на рівнях стандарту й профільному.
2. Основні підходи до навчання української мови в 10-11 класах.
3. Принципи навчання української мови в 10-11 класах.
4. Урахування Концепції Нової української школи в навчанні української мови в 10-11 класах.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика компетентісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту / Горошкіна О.М., Бондаренко Н.В., Попова Л.О. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. С. 4-10. URL: <https://cutt.ly/bTEbIKe>
- Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Концепція навчання української мови учнів ліцею / за заг. ред. д-ра пед. наук Н.Б. Голуб. Київ: Педагогічна думка, 2019. С. 4-39. URL: <https://cutt.ly/RTEzUgk>
- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентиліук: М.І. Пентиліук, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 349-350.

- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс / кол. авторів; за ред. М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 302-306. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>

б) допоміжну:

- Бондаренко Н., Косянчук С. Українська мова у фокусі перспектив реформування старшої школи. *Молодь і ринок*, 2018. № 4. С. 86-91. URL: <https://cutt.ly/IIYLEVF>
- Голуб Н.Б. Компетентнісно орієнтоване навчання української мови учнів ліцею: проблеми і перспективи. *Концептуальні засади компетентнісного навчання української мови*: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (15 березня 2019 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 2019. С. 4-6. URL: <https://cutt.ly/ql4lasj>
- Голуб Н.Б. Пріоритети шкільної методики навчання української мови учнів ліцею. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи»*. Запоріжжя: Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2019. № 34. Т. 1. URL: <https://cutt.ly/ITEWGZ3>
- Горошкіна О.М. Оновлення змісту методичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури до реалізації компетентнісного підходу. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 2019. № 67. Т. 4. С. 51-56. URL: <https://cutt.ly/RTEQxhX>
- Горошкіна О.М. Упровадження компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2020 рік*. Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 35-36. URL: <https://cutt.ly/wTEmhsf>

в) програми з української мови:

- Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10-11 класи. Рівень стандарту: програма / авторський колектив із розроблення програми: Н.Б. Голуб, О.Ю. Котусенко, О.М. Горошкіна, В.І. Новосьолова та ін. Київ, 2017. URL: <https://cutt.ly/6TYCCcj>
- Українська мова. 10-11 класи: програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Філологічний напрям, профіль – українська філологія / авторський колектив: Л.І. Мацько, Т.Л. Груба, О.М. Семенов, Т.В. Симоненко. Київ, 2017. URL: <https://cutt.ly/6TYCCcj>

2. Ознайомитися з матеріалами, запропонованими нижче, та підготувати повідомлення «Що змінюється у навчанні української мови в старшій школі відповідно до концепції Нової української школи». Вітається створення за повідомленням презентації з використанням спеціальних програм (PowerPoint / Canva тощо):

- Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2016. 40 с. URL: <https://cutt.ly/yTiJuiD>
- Нова українська школа. Дорожня карта реформи базової та профільної школи: проєкт для обговорення / Вакуленко Т., Гриневич Л., Лінник О. та інші; за заг. ред. Л. Гриневич. Київ: АКМЕ ГРУП, 2021. 46 с. URL: <https://cutt.ly/CTiJU5S>

Практичне заняття № 2

Тема: ПРОГРАМИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 10-11 КЛАСІВ

Мета: Ознайомити здобувачів вищої освіти з чинними програмами з української мови для 10-11 класів рівнів стандарту й профільного та проаналізувати їх.

План

1. Реалізування принципів і підходів до навчання в програмах з української мови для 10-11 класів.
2. Змістові й наскрізні лінії навчання в програмах з української мови.
3. Програмні вимоги до вивчення української мови в 10-11 класах на рівні стандарту.
4. Розподіл навчального матеріалу з української мови на профільному рівні.
5. Рівні оцінювання (самооцінювання) учнів 10-11 класів.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 61-63; 69-72.
- Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Концепція навчання української мови учнів ліцею / за заг. ред. д-ра пед. наук Н.Б. Голуб. Київ: Педагогічна думка, 2019. С. 10-15. URL: <https://cutt.ly/RTEzUgk>

б) допоміжну:

- Голуб Н.Б. До проблеми розроблення методики навчання української мови учнів ліцею на засадах компетентнісного підходу (аналітичні матеріали констатувального етапу експерименту). *Українська мова і література в школі*. 2018. № 5 (140). С. 2-10. URL: <https://cutt.ly/xl4U8KH>
- Горошкіна О.М. Упровадження компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту. *Анотовані результати науково-*

дослідної роботи Інституту педагогіки за 2020 рік. Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 35-36. URL: <https://cutt.ly/bIYDV4C>

- Методика компетентісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту: методичний посібник / Горошкіна О.М., Бондаренко Н.В., Попова Л.О. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 128 с. URL: <https://cutt.ly/bTEbIKe>
- Українська мова. Українська література: нові навчальні програми для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту, профільний рівень): методичні коментарі провідних науковців Інституту педагогіки НАПН України. Київ: УОБЦ «Оріон», 2018. С. 5-148. URL: <https://cutt.ly/OI4UmcB>

2. Здійснити порівняльний аналіз чинних програм з української мови для 10-11 класів та висловити (*письмово в робочих зошитах*) зауваження і пропозиції щодо їхнього удосконалення:

- Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10-11 класи. Рівень стандарту: програма / авторський колектив із розроблення програми: Н.Б. Голуб, О.Ю. Котусенко, О.М. Горошкіна, В.І. Новосьолова та ін. Київ, 2017. URL: <https://cutt.ly/6TYCCcj>
- Українська мова. 10-11 класи: програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Філологічний напрям, профіль – українська філологія / авторський колектив: Л.І. Мацько, Т.Л. Груба, О.М. Семеног, Т.В. Симоненко. Київ, 2017. URL: <https://cutt.ly/6TYCCcj>

Практичне заняття № 3

Тема: ТИПИ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 10-11 КЛАСАХ І МЕТОДИКА ЇХ ПРОВЕДЕННЯ

Мета: З'ясувати сучасні вимоги до проведення уроків української мови в 10-11 класах, зокрема в умовах дистанційного навчання; звернути увагу на використання мультимедійних засобів навчання на уроках української мови.

План

1. Особливості уроків української мови в 10-11 класах та врахування принципів Нової української школи.
2. Типи уроків української мови в 10-11 класах.
3. Сучасні вимоги до структури уроку української мови в старшій школі. Складники компетентісно зорієнтованого уроку української мови.
4. Специфіка уроків української мови в умовах дистанційного навчання. Використання сучасних мультимедійних засобів навчання.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 78-108.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 80-87. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
- Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. 410 с. URL: <https://cutt.ly/NlwzslG>
- Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Концепція навчання української мови учнів ліцею / за заг. ред. д-ра пед. наук Н.Б. Голуб. Київ: Педагогічна думка, 2019. С. 32-36. URL: <https://cutt.ly/RTEzUgk>

б) допоміжну:

- Бондаренко Н., Косянчук С. Дидактико-методичні засади сучасного уроку української мови у старшій школі. *Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка*: зб. наук. праць [ред. кол.; гол. ред. Л.М. Рибалко]. Полтава: ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка, 2017. Вип. 1. С. 80-89. URL: <https://cutt.ly/LIYZJMb>
- Горошкіна О. Урок у компетентнісній парадигмі сучасного освітнього процесу. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 2020. Вип. 2 (333). Ч. 2. С. 22-33. URL: <https://cutt.ly/eTAZwAX>
- Горошкіна О.М. Підготовка вчителя до проведення компетентнісно орієнтованого уроку. *Розвиток освіти, науки та бізнесу: результати 2020*: тези доп. міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 3-4 грудня 2020 р. Дніпро, 2020. Т. 1. С. 315-317. URL: <https://cutt.ly/WIYFRhw>
- Горошкіна О.М. Формування предметної компетентності учнів ліцею на уроках української мови: практичний аспект. *Українська мова і література в школі*. 2020. № 1 (108). С. 9-13. URL: <https://cutt.ly/cIYGAPW>
- Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи: аналітико-методичні матеріали / кол. автор.; за заг. ред. О.М. Топузова; укл. М.В. Головка. Київ: Педагогічна думка, 2021. 192 с. URL: <https://cutt.ly/wlt3RI1>
- Куліш О. Мультимедійні засоби навчання як чинник активізації пізнавального інтересу учнів 11 класу профільної школи на уроках української мови. *Українська мова і література в школах України*. 2017. № 6. С. 35-36.
- Методика компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту: методичний посібник / Горошкіна О.М., Бондаренко Н.В., Попова Л.О. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 128 с. URL: <https://cutt.ly/bTEblKe>
- Нова українська школа. Дорожня карта реформи базової та профільної школи: проєкт для обговорення / Вакуленко Т., Гриневич Л., Лінник О. та інші; за заг. ред. Л. Гриневич. Київ: АКМЕ ГРУП, 2021. 46 с. URL: <https://cutt.ly/CTiJU5S>
- Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2016. 40 с. URL: <https://cutt.ly/yTiJuiD>
- Остапенко Н.М., Симоненко Т.В., Руденко В.М. Технологія сучасного уроку української мови. Київ: ВЦ «Академія», 2011. С. 66-67.

2. Укласти в робочих зошитах (або на стандартних аркушах формату А4) «фотографію» відеоуроку української мови (URL: <https://cutt.ly/cPuXSah>) та **проаналізувати** його. Схеми оформлення фотографії уроку та його аналізу подано в плані практичного заняття.

3. Опрацювати подану статтю та укласти пам'ятку для вчителя української мови «Специфіка проведення уроків української мови в 10-11 класах в умовах дистанційного навчання». Очікується, що здобувачі вищої освіти доповнять матеріали наукової статті своїми міркуваннями.

- Омельчук С.А., Степанова М.О. Трансформація структури сучасного уроку української мови в умовах дистанційного навчання. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*, 2021. Вип. 97. С. 12-21. URL: <https://cutt.ly/LPuHq4O>

ОФОРМЛЕННЯ «ФОТОГРАФІЇ» УРОКУ¹

Етапи уроку	Перебіг уроку (зміст)	Позитивне і негативне в діяльності вчителя та здобувачів	Помилки в мовленні вчителя і здобувачів	Примітки
<i>Назви етапів уроку</i>	<i>Діяльність учителя, учнів, форми їх взаємодії</i>			

Цю схему заповнюють після запису загальних відомостей про урок: назва предмета, клас, прізвище, ім'я та по батькові вчителя (або студента-практиканта), дата проведення, тема уроку та ін.

Записуючи перебіг уроку, спочатку називають його етап і вказують час (його тривалість), а потім занотовують діяльність учителя (студента-практиканта) і здобувачів. Бажано назви етапів уроку виділяти іншим кольором або підкресленням, а перед кожним видом діяльності ставити тире або починати його з нового рядка. Діяльність учнів за потреби позначають у дужках. Ілюстративний матеріал доцільно подавати іншим кольором. Перед записом позитивного в діяльності учителя та учнів ставлять плюс (+), а перед вказівкою на негативне – мінус (-). Для виділення чогось особливого використовують знак оклику (!).

СХЕМА АНАЛІЗУ УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ²

1. Загальні відомості про урок, його тип, структуру і зміст

1.1. Назва предмета, клас, школа, прізвище, ім'я і по батькові вчителя, дата проведення; тема уроку.

1.2. Тип уроку, його місце з-поміж інших уроків цієї ж теми.

1.3. Структура уроку, послідовність етапів і тривалість їх, логічний зв'язок між ними (відповідність структури уроку дидактичній меті, логіці

¹ Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект). Харків: Основа, 1995. С. 230-231.

² Там само. С. 232-235.

освітнього процесу; зв'язок наступного етапу з попереднім, раціональність розподілу часу).

1.4. Зміст уроку: науковість, оптимальність (відповідність типу і структури уроку його змісту, завданням і меті, а також логіці освітнього процесу).

2. Організаційний момент. Мотивація навчальної діяльності.

Актуалізація опорних знань, умінь і навичок

2.1. Організація класу і повідомлення теми та мети уроку (підготовка до уроку, обладнання уроку, постановка мети уроку).

2.2. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок (відтворення знань, їх застосування в новій ситуації, поглиблення понять на уроці, актуалізація навичок, способи опитування здобувачів, активність роботи, залучення учнів до виправлення помилок і неточностей, застосування методичних прийомів, використання дидактичного матеріалу, об'єктивність у виставлянні оцінок).

3. Формування нових понять і способів дій (вивчення нового матеріалу)

3.1. Постановка перед здобувачами основних завдань вивчення теми, здійснення мотивації навчання, способи викликання інтересу до теми.

3.2. Забезпечення реалізації принципів науковості, систематичності, наступності, доступності, проблемності та інших.

3.3. Віддзеркалення питань теми в поясненні вчителя.

3.4. Застосування методів і прийомів, їх поєднання.

3.5. Створення проблемних ситуацій, способи і шляхи їх розв'язання.

3.6. Встановлення міжпредметних зв'язків.

3.7. Ступінь розуміння здобувачами нового матеріалу.

3.8. Зв'язок між етапами уроку.

4. Формування умінь і навичок учнів (закріплення знань, умінь і навичок)

4.1. Добір вправ, їх логічність і послідовність.

4.2. Сприяння добору вправ навчальній, розвивальній та виховній меті уроку.

4.3. Забезпечення самостійності здобувачів у процесі виконання вправ.

4.4. Проведення роботи над помилками.

4.5. Організація самоконтролю за якістю виконання вправ, підбиття підсумків їх виконання.

4.6. Поєднання колективної роботи з індивідуальною, диференціація завдань для різних за рівнем підготовки здобувачів.

4.7. Використання виховних можливостей дидактичного матеріалу та застосування прийомів виховного впливу на здобувачів.

5. Підбиття підсумків уроку.

Загальне оцінювання результатів уроку. Рефлексія

5.1. Правильність формулювання запитань.

5.2. Ступінь активності здобувачів.

5.3. Використання методів і прийомів.

5.4. Поєднання висновків із теми з попередніми темами.

5.5. Наявність загального оцінювання результатів уроку. Види рефлексії. Підбадьорювання здобувачів.

6. Інструктаж до виконання домашнього завдання

6.1. Обсяг і вид домашнього завдання.

6.2. Передбачення вчителем способів підвищення інтересу здобувачів до виконання домашнього завдання.

6.3. Проведення інструктажу до виконання домашнього завдання.

6.4. Повідомлення вимог до оформлення домашньої роботи.

6.5. Диференціація домашніх завдань.

6.6. Записування домашнього завдання на дошці, перевірка уважності здобувачів у процесі його записування.

7. Результативність уроку

7.1. Успішність розв'язання на уроці навчальних, розвивальних і виховних цілей.

7.2. Якість знань (свідомість, глибина, міцність, дійовість), уміння застосувати їх на практиці.

7.3. Практичні уміння й навички, які були вироблені на уроці.

7.4. Елементи уроку, які мали найбільший виховний вплив.

7.5. Поведінка вчителя на уроці (педагогічний такт, культура мовлення, наукова організація праці на уроці, ставлення до учнів); раціональне використання часу на уроці; ступінь володіння класом; підви-

щення активності здобувачів; викликання інтересу до предмету, володіння емоційністю викладу.

7.6. Поведінка здобувачів на уроці: ступінь активності й дисциплінованості, культура мовлення, ступінь загального розвитку, ставлення здобувачів до вчителя і один до одного, наявність інтересу до навчального предмета.

8. Висновки і пропозиції

8.1. Загальне оцінювання уроку.

8.2. Рекомендації вчителю для впровадження в практику.

8.3. Способи виправлення недоліків і закріплення успіхів на наступних уроках.

8.4. Удосконалення процесу навчання на уроці, поліпшення якості уроку.

***Примітка.** Запропонована схема є орієнтовною. Вона стосується уроку вивчення нового матеріалу. Проте може використовуватися для аналізу уроків інших типів з опорою на їх структуру. Послідовність етапів аналізу уроку може змінюватися залежно від типу уроку. За поданою схемою здійснюється й самоаналіз уроків української мови різних типів.*

Здобувачі вищої освіти виконують аналіз лише тих аспектів уроку української мови, які можливо схарактеризувати у відеоуроках.

Практичне заняття № 4

Тема: НЕТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 10-11 КЛАСАХ

Мета: З'ясувати особливості нетрадиційних форм проведення уроків української мови в 10-11 класах і специфіку застосування інноваційних методів навчання.

План

1. Нестандартні форми проведення уроків української мови в 10-11 класах.
2. Методика проведення нетрадиційних уроків української мови в старшій школі.
3. Інноваційні методи навчання на уроках української мови в 10-11 класах.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 101-105, 114-142, 357-365.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 80-87. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
- Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. С. 137-156, 311-319. URL: <https://cutt.ly/NlwzslG>

б) допоміжну:

- Агневщикова Л. Застосування інтерактивних технологій навчання на уроках української мови в 10 класі філологічного профілю. *Українська мова і література в школах України*. 2019. № 6. С. 27-29.
- Варзацька Л. Типологія уроків української мови і мовлення в 10-11 класах (в умовах особистісно зорієнтованого навчання). *Українська мова і література в школі*. 2009. № 7. С. 2-6.

- Воронова А.А. Вправи для формування інфомедійних умінь учнів 10 класу на заняттях з української мови. *Культуромовна особистість фахівця у XXI столітті*: збірник матеріалів V міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 2021 року) / за ред. О.М. Семеног. Суми: Видавництво СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2022. Вип. 5. С. 113-116. URL: <https://cutt.ly/NOHUNy5>
- Воронова А.А. Вправи для формування інфомедійних умінь учнів 10 класу на заняттях з української мови. *Культуромовна особистість фахівця у XXI столітті*: збірник матеріалів V міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 2021 року) / за ред. О.М. Семеног. Суми: Видавництво СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2022. Вип. 5. С. 113-116. URL: <https://cutt.ly/NOHUNy5>
- Горошкіна О. Особливості використання інтерактивних методів навчання української мови в старших класах. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 3. С. 7-10. URL: <https://cutt.ly/qPgafIF>
- Коробоненко Т. Джерела української фразеології. Стилiстичні засоби фразеології. Ігрові прийоми та практичні завдання до теми «Фразеологія». Українська мова, 10 клас. *Українська мова і література в школах України*. 2019. № 4. С. 34-36.
- Космідайло І. Розвивальний потенціал дидактичної гри на уроках української мови в 10 класі з поглибленим вивченням філології. *Українська мова і література в школах України*. 2018. № 12. С. 29-31.
- Кучеренко І. Інтерактивна технологія навчання мови як форма реалізації педагогічного дискурсу. *Стратегічні напрями розвитку сучасної української лінгводидактики*: монографія / за ред. Е. Палихати, О. Петришиної. Тернопіль: Підручники і посібники, 2021. С. 139-154. URL: <https://cutt.ly/HUCNhyi>
- Полінок О. Проектна діяльність як ефективний засіб навчання старшокласників української мови: теоретичний аспект. *Українська мова і література в школах України*. 2017. № 4. С. 11-14.
- Сердечний В., Попова Л. Професійна лексика. Терміни. Бінарний урок: українська мова і фізичне виховання, 10 клас. *Українська мова і література в школах України*. 2017. № 1. С. 29-31.

2. Підготуватися до дискусії «Особливості проведення нетрадиційних уроків української мови в 10-11 класах», використовуючи такі джерела:

- Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі: монографія. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. С. 137-156. URL: <https://cutt.ly/NlwzslG>
- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 357-365.

3. Підготуватися до проведення симуляції «Погляди на використання нетрадиційних форм проведення уроків української мови в старшій школі» (здобувач вищої освіти обирає певну роль).

Роль 1. Ви працюєте в закладі загальної середньої освіти 5 років. Маєте високий рівень оволодіння інформаційно-комп'ютерними технологіями, використовуєте у своїй роботі сучасні платформи віддаленого навчання, платформи для проведення відеоконференцій, месенджери та ін. Ви переконані в потребі послуговування ними на уроках української мови в 10-11 класах. Вважаєте, що варто надавати перевагу нетрадиційним формам проведення уроків української мови.

Роль 2. Ви маєте великий досвід роботи в закладі загальної середньої освіти (35 років). Вважаєте, що в здобувачів буде високий рівень знань з української мови лише за умови проведення традиційних уроків української мови. Переконані, що нетрадиційні форми уроків не сприяють вивченню й поглибленню знань з української мови. Думаєте, що видовищні форми уроків не варто використовувати в 10-11 класах, адже випускники готуються до зовнішнього незалежного оцінювання. На всіх нарадах ви відстоюєте цю позицію. Володіння інформаційно-комп'ютерними технологіями у вас на низькому рівні. У вас багато випускників, які мають високі оцінки із ЗНО.

Практичне заняття № 5

Тема: МЕТОДИКА ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 10-11 КЛАСАХ (РІВЕНЬ СТАНДАРТУ)

Мета: Ознайомити здобувачів вищої освіти зі специфікою вивчення української мови в 10-11 класах на рівні стандарту (орфоепічна, орфографічна, лексична норми); навчити їх укладати плани-конспекти уроків української мови для рівня стандарту

План

1. Особливості вивчення української мови в 10-11 класах (рівень стандарту): тематика програмного матеріалу, принципи навчання, методи й прийоми навчання, система вправ.
2. Методи й прийоми формування фонетично-орфоепічних умінь учнів 10-11 класів.
3. Методика опанування орфографічної норми на уроках української мови в 10-11 класах.
4. Вивчення лексичної норми на уроках української мови в 10-11 класах. Набуття старшокласниками здатності послуговуватися лексикографічними джерелами.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика компетентісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту / Горошкіна О.М., Бондаренко Н.В., Попова Л.О. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. С. 16-50. URL: <https://cutt.ly/bTEblKe>
- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 162-190; 216-224; 350-354.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс / кол. авторів; за ред. М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 93-131; 165-178; 244-248. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>

- Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10-11 класи. Рівень стандарту: програма / авторський колектив із розроблення програми: Н.Б. Голуб, О.Ю. Котусенко, О.М. Горошкіна, В.І. Новосолова та ін. Київ, 2017. URL: <https://cutt.ly/6TYCCcj>

б) допоміжну:

- Бакум З.П. Теоретико-методологічні засади навчання фонетики української мови в гімназії: монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. 338 с. URL: <https://cutt.ly/Elyo2ya>
- Бондаренко Н.В. Норми української літературної мови в курсі старшої школи *Українська мова і література в школі*. 2018. № 3 (138). С. 8-13. URL: <https://cutt.ly/EIYKSok>
- Бондаренко Н.В. Порушення лексичних норм та шляхи запобігання їх в українському мовленні старшокласників *Українська мова і література в школі*. 2018. № 4 (139). С. 16-21. URL: <https://cutt.ly/iIYKuIT>
- Голуб Н. Робота зі словниками на уроках української мови в ліцеї. *Проблеми сучасного підручника: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (наукове видання), 28-29 травня 2020 р., Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 43-45. URL: <https://cutt.ly/JPUmKcv>
- Голуб Н. Словникові вправи на уроках української мови в ліцеї. 2020. С. 56-60. URL: <https://cutt.ly/VTAX3cq>
- Горошкіна О. Особливості засвоєння учнями ліцею орфоепічної норми української мови на засадах компетентнісного підходу. *Слобожанська бесіда – 13. Лінгвістика тексту і вивчення української ментальності: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* Старобільськ: ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2020. С. 125-129. URL: <https://cutt.ly/zTAZ63q>
- Горошкіна О.М. Методи і прийоми навчання орфографії на уроках української мови: компетентнісний вимір. *Мовна особистість в освітньому просторі: монографія / за ред. І.Д. Пасічника; редкол. О.А. Вісич, Х.М. Карповець, З.В. Столяр.* Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2021. С. 79-86 URL: <https://cutt.ly/kU37RLw>

2. Укласти план-конспект уроку української мови традиційної структури за поданими темами. Здобувачі вищої освіти обирають тему відповідно до порядкового номера свого прізвища в журналі академічної групи.

ТЕМИ ДЛЯ НАПИСАННЯ ПЛАНІВ-КОНСПЕКТІВ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

10 клас

Соціокультурна змістова лінія: *Виразальні можливості української мови. Українська мова й відображена в ній національна культура. Як відновити джерела формування високої мовної культури. Словники – музеї слів (С. Пушик). Вишукана мова – моя мрія. Краса довілля в слові. Естетична функція слова. Мій активний словниковий запас. Українська мова – стратегічний ресурс України. Магія українського слова.*

1. Лексикографія. Сучасні лексикографічні джерела: словники, довідкова література (у числі на електронних носіях). Інформативна й нормативна функції їх.
2. Основні типи словників. Довідкові медіаресурси.

Соціокультурна змістова лінія: *Чудова думка втрачає всю свою цінність, коли вона погано висловлена (Вольтер). Моє слово – моя відповідальність. Слово – носій добра, істини й краси. Повноцінне функціонування мови – запорука розквіту держави. Мова злагоди й гармонії. Мій лексичний арсенал. Відновлення історичної пам'яті та формування почуття національної гідності. Повага до національно-культурних цінностей інших народів.*

3. Нормативне й ненормативне мовлення. Типи норм.
4. Слова власне українські й запозичені. Виправдані й небажані запозичення.
5. Лексичні й фразеологічні синоніми, антоніми. Синонімічне багатство української мови.
6. Пароніми. Запобігання помилок у вживанні паронімів.
7. Найпоширеніші випадки порушення лексичної норми. Кальки з інших мов, недоречне вживання українських слів у невластивому їм значенні.
8. Основні групи фразеологізмів, багатозначність, синонімія й антонімія фразеологізмів. Уживання слів у фразеологізмах відповідно до їхнього стилістичного забарвлення.

Соціокультурна змістова лінія: *Право кожного бути самим собою. Успіх – це результат безперервної й наполегливої діяльності. Самоосвіта – шлях до успіху. Володіти інформацією – володіти світом.*

9. Поняття милозвучності. Чергування у//в, і//й як засіб милозвучності.
10. Наголос. Основні правила наголошування слів. Нормативний наголос. Варіантне наголошування слів в українській мові. Складні випадки наголошування слів.
11. Словорозрізнявальний наголос. Форморозрізнявальний наголос. Діалектний наголос.

Соціокультурна змістова лінія: *Гуманний світ. Уміння любити й бути щасливим. Життєві цілі. Благодійність як норма життя. Волонтерство в сучасній Україні. Порозуміння з друзями. Ознаки гармонійних стосунків між дітьми й дорослими. Як відновити довіру. Чи варто довіряти людям. Норми суспільної поведінки.*

12. Ненаголошені е, и в корені слова.
13. Зміни приголосних при збігові їх у процесі словотворення.
14. Подвоєння та подовження приголосних.
15. Правопис префіксів.
16. Правопис суфіксів.
17. Уживання великої літери.
18. Правила перенесення слів із рядка в рядок.
19. Написання складних слів разом, окремо, з дефісом.
20. Написання слів іншомовного походження. Правило «дев'ятки».
21. Складні випадки написання прізвищ.
22. Складні випадки написання географічних назв.
23. Розрізнення прислівників і співзвучних сполук (збоку – з боку, зрештою – з рештою, всередині – в середині тощо). Правила написання їх.
24. Написання **не, ні** з різними частинами мови
25. Правила графічних скорочень слів.

Практичне заняття № 6

Тема: МЕТОДИКА ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 10-11 КЛАСАХ (ПРОФІЛЬ – УКРАЇНСЬКА ФІЛОЛОГІЯ)

Мета: Ознайомити здобувачів вищої освіти зі специфікою вивчення української мови в 10-11 класах на профільному рівні, зокрема методикою опрацювання найважливіших відомостей із будови слова, словотвору, морфології, синтаксису й пунктуації.

План

1. Особливості вивчення української мови в 10-11 класах (профіль – українська філологія): тематика програмного матеріалу, принципи навчання, форми, методи й прийоми навчання, система вправ.
2. Методика поглиблення і систематизації найважливіших відомостей із будови слова, словотвору та морфології в 10-11 класах.
3. Методичні особливості поглиблення і систематизації найважливіших відомостей із синтаксису й пунктуації в 10-11 класах.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту / Горошкіна О.М., Бондаренко Н.В., Попова Л.О. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. С. 50-90. URL: <https://cutt.ly/bTEbIKe>
- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 190-216; 224-249; 350-354.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс / кол. авторів; за ред. М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 131-165; 178-190; 244-248. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
- Українська мова. 10-11 класи: програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Філологічний напрям, профіль – українська філологія / авторський колектив: Л.І. Мацько, Т.Л. Груба, О.М. Семенов, Т.В. Симоненко. Київ, 2017. URL: <https://cutt.ly/6TYCCcj>

б) допоміжну:

- Дика Н.М. Формування мовних понять в умовах реалізації концепції Нової української школи (10–11 класи). *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка* 2017. Вип. 28. С. 43-48. URL: <https://cutt.ly/9U7f5bE>
- Мордовцева Н.В. Зміст роботи з лінгвістичними міні-текстами на уроках української мови під час вивчення теми «Морфологія». *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*, 2019. № 3 (326). С. 155-163. URL: <https://cutt.ly/8PUNsF9>
- Огарь Ю.В. Система особистісно орієнтованих вправ і завдань у процесі навчання граматики української мови в закладах загальної середньої освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 2019. Вип. 70. С. 175-180. URL: <https://cutt.ly/QPUN5Uc>
- Олійник А. Перспективи уроку вивчення морфології української мови на профільному рівні в компетентнісній парадигмі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 2018. Вип. 2. Бердянськ: БДПУ, 2018. С. 236-244. URL: <https://cutt.ly/kPUV6z8>
- Попова Л. Теоретико-практичний аспект використання граматичних вправ на уроках української мови в старших класах. *Українська мова і література в школах України*. 2017. № 10. С. 44-47.
- Реалізація технологій профільного навчання в закладах загальної середньої освіти: методичний посібник / О.В. Малихін, Н.О. Арістова, Л.В. Шелестова, О.В. Барановська, В.І. Кизенко, О.П. Кравчук, С.Е. Трубачева, О.В. Черноус. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2021. С. 108-144. URL: <https://cutt.ly/UU3W2Dq>
- Резнік Т. Реалізація методу проєктів у процесі навчання морфології української мови учнів ліцею. *Методи навчання української мови: сучасний контекст*: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (25 березня 2021 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 86-89. URL: <https://cutt.ly/qU3TBfX>
- Технології профільного навчання: монографія / [авт. кол.: Г.О. Васьківська, С.В. Косянчук, В.І. Кизенко, О.В. Барановська, Л.В. Шелестова, О.П. Кравчук]; за наук. ред. д-ра пед. наук, проф. Г.О. Васьківської. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2021. С. 124-179. URL: <https://cutt.ly/8U3EOM1>
- Шекетера О. Психолого-педагогічні аспекти формування предметної компетентності з української мови в учнів 10 класу (профільний рівень) засобами методу проєктів. *Методи навчання української мови: сучасний контекст*: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва О.М. (25 березня 2021 р.). Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 113-117. URL: <https://cutt.ly/qU3TBfX>

2. Обрати тему, зазначену в плані практичного заняття (відповідно до порядкового номера прізвища здобувача вищої освіти в журналі академічної групи):

- **знайти** одну інтернетну **наукову** публікацію з обраної теми (2011-2021 рр.), ознайомитися з нею і підготувати коротке повідомлення (до 2 хв.) про її зміст для одногрупників;
- **проаналізувати** обсяг і способи викладу теоретичного матеріалу та систему вправ із цієї теми, розміщені в шкільних підручниках української мови для 10-11 класів;
- **порівняти** теоретичний матеріал і систему вправ у двох шкільних підручниках для 10-11 класів (профіль – українська філологія) різних авторських колективів;
- **запропонувати** своє бачення вивчення цієї теми (обсяг теоретичного матеріалу, методи й прийоми система вправ та ін.);
- усі **розмисли занотувати** в рукописному (у робочому зошиті) або друкованому (на стандартних аркушах) варіанті.

ТЕМИ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ПРОФІЛЬ – УКРАЇНСЬКА ФІЛОЛОГІЯ)

10 клас

Соціокультурна змістова лінія: Я і українська мова. Мовна особистість крізь призму української родини, української культури. Мовне родинознавство. Етноестетика української мови родини. Етносимволіка слів батько, мати, син, донька, дід, баба, сестра, брат. Етноестетика мови родинних виховних традицій. Родинно-оздоровчі традиції. Пошанна пареміографія, її виховне значення. Традиції мовних звертань. Національно-мовне виховання особистості. Побратимство та посестринство. Форми взаємодопомоги. Громадські вихователі. Благодійництво. Волонтерство. Українська мова – визначальний чинник формування особисті. Найважливіші умови самопізнання й самореалізації. Ставлення людини до Всесвіту, природи, людства, рідного народу, до самого себе. Сила волі. Світ емоцій. Моральне вдосконалення людини. Самопізнання, саморозвиток людини. Загальнолюдські цінності. Життєві цінності. Любов, повага, дружба, толерантність, життя без конфліктів. Моє покликання. Вибір професії. Повноцінне функціонування української мови –

запорука європейського розвитку держави. Українська мова – дієвий фактор державотворення.

1. Основні способи словотвору в сучасній українській мові: морфологічні й неморфологічні.
2. Історичні зміни в морфемному складі слова. Етимологія як учення про походження слів.
3. Словотвір іменників на позначення назв жителів певного населеного пункту.
4. Творення присвійних прикметників. Творення прикметникових форм від різних географічних назв.
5. Основні способи творення дієслів, прислівників.
6. Основні поняття морфології. Словозміна. Парадигма. Словоформа.
7. Іменник як частина мови. Лексико-граматичні розряди іменників.
8. Категорія числа, її значення та граматичні засоби вираження. Число іменників. Іменники, що вживаються в обох числових формах, мають лише форму однини або множини.
9. Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників.
10. Творення відносних і присвійних прикметників. Відмінювання прикметників.
11. Повні і короткі форми прикметників, стягнені і нестягнені форми повних прикметників, особливості їх функціонування в сучасній українській мові.
12. Своєрідність займенника як частини мови. Розряди займенників за значенням, їх характеристика. Групи займенників.
13. Дієслово як частина мови. Форми дієслова: дієвідмінювані, відмінювані, незмінні. Зміни звуків в особових формах дієслів. Безособові дієслова.
14. Особові, родові, числові форми дієслів. Перехідні і неперехідні дієслова. Стан дієслова. Зворотні дієслова. Чергування приголосних в особових формах дієслів теперішнього та майбутнього часу.
15. Дієприслівник. Дієприслівники доконаного і недоконаного виду. Дієприслівниковий зворот. Творення і вживання дієприслівників.
16. Прийменник, його особливості. Групи за походженням та морфологічним складом. Правопис прийменників. Особливості вживання деяких прийменників. Синонімія прийменників. Перехід повнозначних слів у прийменники.

17. Прислівник як частина мови. Розряди прислівників за значенням: обставинні й означальні. Морфологічні типи прислівників. Ступені порівняння означальних прислівників. Правопис прислівників і прислівникових сполучень. Прислівники за походженням. Написання *не* з прислівниками.
18. Сполучники сурядності та підрядності. Морфологічні типи сполучників. Правопис сполучників. Особливості вживання деяких сполучників. Перехід повнозначних слів у сполучники.
19. Зв'язка. Вигуки, їх ознаки та розряди. Правопис вигуків і особливості їх вживання. Розділові знаки у реченнях з вигуками. Звуконаслідувальні слова.

11 клас

Соціокультурна змістова лінія: Українська мовна особистість і Україна. Слово як носій добра, істини й краси. Риторичний ідеал Ф. Прокоповича. Українська мовоментальність. Мовосимволи української державності. Концепти милосердя, захисник, гідність, честь, свобода в українській літературі, у масмедіа. Роль громадянина у відродженні і зміцненні української державності. **Українська мова і національна історія, духовна культура.** Мова – носій культури народу-мовотворця. Мовні знаки – концепти української національної культури. Мовосимволи майдан, Євромайдан. Лінгвокультурні особливості етнографічних регіонів України. Родинно-етикетні, родинно-оздоровчі, родинно-громадські традиції, звичаї мешканців, що живуть поряд з українцями. Роль художньої літератури, мистецтва у збагаченні й гармонізації внутрішнього світу. **Українська мова і світ.** Українська мова і міжкультурна комунікація. Збереження національного в період глобалізації. Відображення в сучасній українській мові культури інших народів. Взаємозбагачення мов як результат взаємодії національних культур. **Українська мова в Інтернет-джерелах.** Філологічні, лінгвістичні Інтернет-сайти, блоги, соціальні мережі. Робота з вебсторінками мовознавців. Український лінгвістичний портал. Електронні бібліотеки. Електронні словники, довідники. Укладання власної електронної бібліотеки. Web-сайти шкіл. Web-форуми, телеконференції. **Українська мова – мова професії.** Концепт «сродної» праці у художній літературі. Кроки до успіху. Учення Григорія Сковороди

про «сроднупрацю» й розвиток сучасної особистості людини. Життєвий і професійний вибір особистості.

20. Словосполучення як одиниця синтаксису. Типи словосполучень за морфологічним вираженням головного слова. Типи підрядного зв'язку у словосполученні. Використання синонімічних дієслівних словосполучень у різних стилях.
21. Речення як основна синтаксична і комунікативна одиниця. Стилістичні функції модальних різновидів речень. Риторичне запитання, його стилістичні функції.
22. Граматична основа речення. Порядок слів у реченні як стильова ознака мовлення. Складні випадки координації підмета і присудка.
23. Складні випадки кваліфікації другорядних членів речення. Написання прикладки. Порівняльний зворот, його функції в реченні.
24. Складнопідрядні означальні речення і дієприкметникові звороти; складнопідрядні обставинні речення і дієприслівникові звороти. Складнопідрядні речення з підрядними порівняльними і порівняльними звороти.
25. Невласне пряма мова. Здогадана пряма мова, напівпряма мова.

Практичне заняття № 7

Тема: МЕТОДИКА МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ 10-11 КЛАСАХ. НАПИСАННЯ ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ УРОКУ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ

Мета: Ознайомити здобувачів вищої освіти з методикою мовленнєвого розвитку учнів 10-11 класів; закріпити навички здобувачів вищої освіти з укладання планів-конспектів уроків розвитку мовлення.

План

1. Програмні вимоги до мовленнєвої змістової лінії уроків української мови (рівні стандарту і профільний).
2. Особливості уроків розвитку мовлення в 10-11 класах.
3. Види творчих робіт учнів 10-11 класів.
4. Методи і прийоми роботи на уроках розвитку мовлення в 10-11 класах.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту / Горошкіна О.М., Бондаренко Н.В., Попова Л.О. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. С. 95-117. URL: <https://cutt.ly/bTEbIKe>
- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 259-315, 349-350.
- Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Концепція навчання української мови учнів ліцею / за заг. ред. д-ра пед. наук Н.Б. Голуб. Київ: Педагогічна думка, 2019. С. 39-42.
- Навчання української мови в старшій школі на академічному рівні / авт. кол.: Шелехова Г.Т., Голуб Н.Б., Бондаренко Н.В., Новосьолова В.І., Федорчук Т.М., Косянчук С.В. Київ: Педагогічна думка, 2012. С. 17-71.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс / кол. авторів; за ред. М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 198-250. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>

б) допоміжну:

- Піскунова Н. Сучасні підходи до формування комунікативної компетентності учнів 11 класу філологічного профілю на уроках української мови. *Українська мова і література в школах України*. 2019. № 5. С. 34-36.
- Попова Л. Текст як засіб формування ключових компетентностей учнів 10-11 класів на уроках української мови. *Українська мова і література в школах України*. 2019. № 9. С. 23-25.
- Попова Л.О. Особливості формування текстотвірних умінь учнів ліцею. *Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника*: збірник матеріалів III усеукраїнської науково-практичної конференції (м. Суми, 24-25 жовтня 2019 року). Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2019. С. 70-72. URL: <https://cutt.ly/4AuTWqg>
- Шелехова Г. Урахування компетентнісного підходу до розвитку мовлення старшокласників на уроках української мови. *Українська мова і література в школах України*. 2018. № 4. С. 40-45.

2. Порівняти програмні вимоги до мовленнєвої змістової лінії рівнів стандарту й профільного. Підготуватися до проведення дискусії на практичному занятті.

- Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10-11 класи. Рівень стандарту: програма / авторський колектив із розроблення програми: Н.Б. Голуб, О.Ю. Котусенко, О.М. Горошкіна, В.І. Новосьолова та ін. Київ, 2017. URL: <https://cutt.ly/6TYCCcj>
- Українська мова. 10-11 класи: програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Філологічний напрям, профіль – українська філологія / авторський колектив: Л.І. Мацько, Т.Л. Груба, О.М. Семенов, Т.В. Симоненко. Київ, 2017. URL: <https://cutt.ly/6TYCCcj>

3. Укласти план-конспект уроку розвитку мовлення традиційної структури за поданими темами. Обов'язковим є дотримання соціокультурної змістової лінії, визначеної в програмі з української мови для 10-11 класів. Здобувачі вищої освіти обирають тему відповідно до порядкового номера свого прізвища в журналі академічної групи.

ТЕМИ ДЛЯ НАПИСАННЯ ПЛАНІВ-КОНСПЕКТІВ УРОКІВ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ

Філологічний напрям, профіль – українська філологія

10 клас

1. Докладний навчальний усний переказ тексту художнього стилю з творчим завданням (висловленням власного ставлення до подій, героїв та ін.).

2. Докладний навчальний письмовий переказ тексту публіцистичного стилю з творчим завданням.
3. Навчальний письмовий твір-роздум на суспільно-політичну тему в публіцистичному стилі.
4. Усний вибірковий переказ тексту художнього стилю (навчальний вид роботи).
5. Електронний лист. Смс-повідомлення (навчальний вид роботи).
6. Стаття в газету на морально-етичну тему (навчальний вид роботи).

11 клас

7. Стаття до журналу або шкільного веб-сайту в публіцистичному стилі (навчальний вид роботи).
8. Відгук про твір мистецтва, кінофільм (телепередачу) у публіцистичному стилі (навчальний письмовий вид роботи).
9. Стаття в газету на професійну тему (навчальний вид роботи).

Рівень стандарту

10 клас

10. Написання есе «Прекрасна мить життя» / «Чарівність і могутність слова» (навчальний вид роботи).
11. Написання повідомлення на тему «Жорстокі слова» (навчальний вид роботи).
12. Письмовий навчальний переказ публіцистичного тексту.

11 клас

13. Написання есе на тему «Наголос – душа слова» (навчальний вид роботи).
14. Написання есе за змістом висловів народної мудрості (навчальний вид роботи).
15. Написання есе про явище природи, що викликає найбільше захоплення й здивування (навчальний вид роботи).

Практичне заняття № 8

Тема: ФОРМУВАННЯ ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ 10-11 КЛАСАХ

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з методикою формування ділового мовлення учнів 10-11 класів; навчити студентів добирати систему вправ і завдань для проведення таких уроків.

План

1. Програмні вимоги до формування ділового мовлення учнів 10-11 класів.
2. Система роботи з формування ділового мовлення здобувачів загальної середньої освіти 10-11 класів.
3. Методика написання ділових паперів на уроках української мови в 10-11 класах.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту / Горошкіна О.М., Бондаренко Н.В., Попова Л.О. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. С. 95-117. URL: <https://cutt.ly/bTEbIKe>
- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 259-315, 349-350.
- Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Концепція навчання української мови учнів ліцею / за заг. ред. д-ра пед. наук Н.Б. Голуб. Київ: Педагогічна думка, 2019. С. 39-42.
- Навчання української мови в старшій школі на академічному рівні / [авт. кол.: Шелехова Г.Т., Голуб Н.Б., Бондаренко Н.В., Новосьолова В.І., Федорчук Т.М., Косянчук С.В. Київ: Педагогічна думка, 2012. С. 17-71.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс / кол. авторів; за ред. М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 198-250. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>

б) допоміжну:

- Чернобай Н. Ділові папери (автобіографія, заява, офіційні листи, акт). 10-й клас. *Українська мова та література*. 2007. № 44. С. 23-26.
- Шевченко Т., Пилипович Н. Ділові папери, різновиди їх. Автобіографія. Заява. Резюме. *Дивослово*. 2010. № 6. С. 5-7.
- Юрійчук Н. Ознайомлення учнів старших класів із сучасними діловими паперами. *Українська мова і література в школі*. 2002. № 1. С. 7-10.
- Юрійчук Н. Розвиток ділового мовлення старшокласників. Система вправ *Дивослово*. 2004. № 2. С. 39-40.

2. Виписати з поданих програм усі види робіт із формування ділового мовлення на уроках української мови в 10-11 класах. Запропонувати доповнення й обґрунтувати свою думку.

- Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10-11 класи. Рівень стандарту: програма / авторський колектив із розроблення програми: Н.Б. Голуб, О.Ю. Котусенко, О.М. Горошкіна, В.І. Новосолова та ін. Київ, 2017. URL: <https://cutt.ly/6TYCCcj>
- Українська мова. 10-11 класи: програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Філологічний напрям, профіль – українська філологія / авторський колектив: Л.І. Мацько, Т.Л. Груба, О.М. Семенов, Т.В. Симоненко. Київ, 2017. URL: <https://cutt.ly/6TYCCcj>

3. Знайти в інтернеті план-конспект уроку української мови з формування ділового мовлення учнів 10-11 класів та **проаналізувати** його за схемою, поданою в практичному занятті № 3. На перевірку викладачеві подавати план-конспект уроку та його аналіз.

Практичне заняття № 9

Тема: МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ СТИЛІСТИКИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 10-11 КЛАСАХ

Мета: ознайомити з методикою вивчення стилістики на уроках української мови в 10-11 класах; навчити добирати методи і прийоми зі стилістики української мови, зокрема систему вправ і завдань.

План

1. Завдання вивчення стилістики на уроках української мови в 10-11 класах.
2. Стилiстичнi умiння та навички. Методи навчання стилістики в 10-11 класах.
3. Види стилістичних вправ у старшій школі.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентиліук: М.І. Пентиліук, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 315-334; 354-357.
- Ходанич Л.П., Ходанич П.М. Стилiстика в профiльнiй школi. Ужгород: ЗIППО, 2021. 85 с. URL: <https://cutt.ly/lmd1t4>
- Методика компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту / Горошкіна О.М., Бондаренко Н.В., Попова Л.О. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. С. 90-95. URL: <https://cutt.ly/bTEbIKe>

б) допоміжну:

- Навчання української мови в старшій школі на академічному рівні: посіб. для вчителя / авт. кол.: Шелехова Г.Т., Голуб Н.Б., Бондаренко Н.В., Новосьолова В.І., Федорчук Т.М., Косянчук С.В. Київ: Педагогічна думка, 2012. 208 с.
- Попова Л.О. Від слова до тексту (теоретико-практичний аспект використання стилістичних вправ). *Українська мова і література в школах України*. 2019. № 5. С. 42-44. URL: <https://cutt.ly/2SCIVvj>

- Попович А.С. Методика навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти: монографія. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин Я.І., Абетка, 2018. С. 257-308.
- Попович А.С. Особливості використання методу стилістичного експерименту на уроках української мови. *Українська мова і література в школах України*. 2019. № 7-8. С. 22-26.
- Попович А.С. Особливості використання стилістично-мовних, стилістично-мовленневих і стилістично-комунікативних вправ у закладах вищої освіти. *Українська мова і література в школі*. 2019. № 5 (146). С. 12-16.
- Попович А.С. Спеціальна підсистема вправ зі стилістики української мови в закладах вищої освіти. *Українська мова і література в школі*. 2019. № 4. С. 16-20.

2. Укласти детальний план-конспект уроку традиційної структури за поданими темами. Обов'язковим є дотримання соціокультурної змістової лінії, визначеної в програмах з української мови для 10-11 класів. Здобувачі вищої освіти обирають тему відповідно до порядкового номера свого прізвища в журналі академічної групи.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ НАПИСАННЯ ПЛАНІВ-КОНСПЕКТІВ УРОКУ

11 клас (рівень стандарту)

1. Стилістична помилка.
2. Стилістичне використання багатозначних слів і омонімів, синонімів, антонімів і паронімів.
3. Стилістичні особливості слів іншомовного походження.
4. Стилістичне забарвлення лексики. Книжна й розмовна лексика.
5. Оцінна лексика.
6. Стилістична роль неологізмів і застарілої лексики.
7. Стилістичне забарвлення фразеологізмів. Виразальні можливості фразеологізмів.
8. Стилістичні особливості засобів словотвору.
9. Стилістичні особливості частин мови.
10. Вимоги до вживання синтаксичних одиниць у різних стилях.

10 клас

(Філологічний напрям, профіль – українська філологія)

11. Стилістичні засоби фонетики. Милозвучність української мови. Правильна артикуляція і дикція. Експресивні можливості звуків української мови. Звукопис. Стилістичні засоби фонетики. Милозвуч-

ність української мови. Правильна артикуляція і дикція. Експресивні можливості звуків української мови. Звукопис.

12. Фразеологія наукова, публіцистична, офіційно-ділова. Фразеологізми з професійної мови.
13. Стилістичне використання засобів словотвору.
14. Стилістичні особливості форм числа іменників. Стилістичне використання кличного відмінка іменників. Порухення норм відмінювання іменників у художньому мовленні.
15. Стилістичне використання якісних, відносних, присвійних прикметників. Стилістична роль повних і коротких прикметників. Синоніміка прикметників і непрямих відмінків іменників.
16. Стилістичні функції займенників.
17. Стилістичні функції службових частин мови. Синонімія прийменникових конструкцій. Повторення прийменників, сполучників як засіб увиразнення мовлення.
18. Функції модальних, заперечних часток. Естетична цінність часток і звуконаслідувань. Стилістичні функції вигуків. Національні етикетні вигуки.

11 клас

(Філологічний напрям, профіль – українська філологія)

19. Стилістичні функції модальних різновидів речень. Риторичне запитання, його стилістичні функції.
20. Синоніміка і стилістичні способи передачі прямої мови в тексті. Інтонавання речень з прямою мовою, діалогом. Цитування.
21. Стилістичні функції абзацу. Сурядні і підрядні сполучники як засоби зв'язку в тексті. Гіпертекст.
22. Зображувально-виражальні засоби синтаксису: синтаксичний паралелізм; риторичне питання, звертання; повторювані сполучники.

Практичне заняття № 10

Тема: МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ РИТОРИКИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 10-11 КЛАСАХ

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з методикою вивчення риторики на уроках української мови в 10-11 класах; проаналізувати викладення матеріалу з риторики в шкільних підручниках; навчити студентів добирати систему вправ і завдань до проведення таких уроків.

План

1. Зміст і структура курсу «Риторика» на уроках української мови в 10-11 класах.
2. Методи й прийоми формування риторичної компетентності учнів 10-11 класів.
3. Вправи та завдання з практичної риторики для учнів старшої школи.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 341-348.
- Методика навчання риторики в школі / автор-укладач В.А. Нищета. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 194 с. URL: <https://cutt.ly/qlzog3t>
- Нищета В. Методика формування риторичної компетентності учнів основної школи. Київ: Центр учбової літератури. 2017. 340 с. URL: <https://cutt.ly/SIzpw8T>

б) допоміжну:

- Голуб Н.Б. Роль і місце риторики у системі шкільної мовної освіти. *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України)*: збірник наукових праць. 2017. С. 224-230. URL: <https://cutt.ly/Alzs2hL>
- Нищета В.А. Дидактична комунікація на уроці української мови у вимірі риторизації. *Мова і соціум: етнокультурний аспект*: матеріали VIII Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Бердянськ, 21–22 жовтня 2020 р.): збірник тез /

гол. ред. С.М. Глазова. Бердянськ: БДПУ, 2020. С. 63-65. URL: <https://cutt.ly/flzsoRU>

- Педагогічна риторика: історія, теорія, практика: монографія / О.А. Кучерук, Н.Б. Голуб, О.М. Горошкіна, С.О. Караман та ін.; за ред. О.А. Кучерук. Київ: КНТ, 2016. 258 с. URL: <https://cutt.ly/ZU7syk3>
- Шкавро В.В. Риторичні вправи на уроках української мови. *Українська мова і література в школах України*. 2014. № 12. С. 34-37. URL: <https://cutt.ly/ZlzqMSb>

2. Написати статтю з теми, поданої в плані практичного заняття. Здобувачі вищої освіти обирають тему відповідно до порядкового номера свого прізвища в журналі академічної групи. З прикладами статей науково-методичного спрямування можна ознайомитися в збірниках «Український педагогічний журнал» (<https://cutt.ly/BS59zsv>) або «Педагогічна освіта: теорія і практика» (<https://cutt.ly/0S59SbO>) та ін. Обов'язковим складником статті є пропозиції самостійно створених вправ і завдань із поданої теми.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ІЗ РИТОРИКИ ДЛЯ НАПИСАННЯ СТАТТІ

1. Методика вивчення теми «Лінгвістична риторика. Основні поняття риторики: логос, етос, пафос, топос. Ритор і оратор. Риторичні ідеали у різні історичні епохи» на уроках української мови в 11 класі.
2. Методика вивчення теми «Поняття про сучасний риторичний текст» на уроках української мови в 11 класі.
3. Методика вивчення теми «Інвенція. Диспозиція. Методи викладу матеріалу. Теза й аргументація. Види аргументації» на уроках української мови в 11 класі.
4. Вивчення теми «Промова. Елокуція й елоквенція як учення про мовну форму промов. Меморія як система усного запам'ятовування промов» на уроках української мови в 11 класі.
5. Методика вивчення теми «Акція. Риторична техніка. Еристика як мистецтво суперечки» на уроках української мови в 11 класі.
6. Методика вивчення теми «Етика полемічної майстерності» на уроках української мови в 11 класі.
7. Методика вивчення теми «Видатні оратори Давньої Греції» на уроках української мови в 11 класі.
8. Методика вивчення теми «Видатні оратори Давнього Риму» на уроках української мови в 11 класі.

9. Методика вивчення теми «Ораторське мистецтво в Україні» на уроках української мови в 11 класі.
10. Методика вивчення теми «Види ораторського мистецтва і жанри» на уроках української мови в 11 класі.
11. Методика вивчення теми «Академічне красномовство, його характерні ознаки, різновиди (наукове, наукового-популярне, навчальне)» на уроках української мови в 11 класі.
12. Методика вивчення теми «Судове красномовство» на уроках української мови в 11 класі.
13. Методика вивчення теми «Духовне красномовство (гомілетика), його жанри і характерні риси» на уроках української мови в 11 класі.
14. Методика вивчення теми «Соціально-побутове красномовство, його види (ювілейна промова, привітання тощо)» на уроках української мови в 11 класі.
15. Методика вивчення теми «Театральна (сценічна) риторика» на уроках української мови в 11 класі.
16. Методика вивчення теми «Педагогічна риторика» на уроках української мови в 11 класі.
17. Методика вивчення теми «Види ораторського мистецтва за метою висловлення: інформувальні, переконувальні, розважальні та інші виступи» на уроках української мови в 11 класі.
18. Методика вивчення теми «Промова, її види» на уроках української мови в 11 класі.
19. Методика вивчення теми «Практична риторика» на уроках української мови в 11 класі.
20. Методика вивчення теми «Композиція ораторського виступу. Особливості побудови вступу, основної частини, закінчення» на уроках української мови в 11 класі.
21. Методика вивчення теми «Добір аргументів і способів активізації мислення та емоційно-почуттєвої діяльності аудиторії. Види аргументації. Способи встановлення контакту зі слухачами» на уроках української мови в 11 класі.
22. Методика вивчення теми «Мовні засоби оформлення тексту ораторського виступу залежно від мети спілкування й адресата мовлення» на уроках української мови в 11 класі.
23. Методика вивчення теми «Вимоги до оратора. Постава, виразність міміки і жестів, їх природність, відповідність змісту викладу» на уроках української мови в 11 класі.

24. Методика вивчення теми «Виголошення промови. Роль початкової фрази перед виступом» на уроках української мови в 11 класі.
25. Методика вивчення теми «Спілкування з аудиторією як творчий процес. Прийоми встановлення і збереження контакту з аудиторією» на уроках української мови в 11 класі.
26. Методика вивчення теми «Вимоги до культури мовлення. Техніка мовлення. Тональність виступу» на уроках української мови в 11 класі.
27. Методика вивчення теми «Культура ведення дискусій, полеміки, дебатів професійного характеру» на уроках української мови в 11 класі.

ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ НАУКОВОЇ СТАТТІ

– Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями.

У цій частині статті описують проблему, якій присвячено дослідження, та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

– Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор.

У цьому підрозділі здійснюють аналіз праць, у яких започатковано розв'язання окресленої проблеми і на які спирається автор. Як результат аналізу джерел, обов'язково виокремлюють раніше нерозв'язані складники загальної проблеми, яким присвячено статтю:

- покликання на джерела подають у квадратних дужках, наприклад [10];
- сторінки відділяють комою [3, с. 35];
- у разі цитування кількох джерел одночасно, необхідно перерахувати кожен номер окремо, у дужках, через кому або тире: [3], [4], [5], [6] або [3] – [6].

– Формулювання мети й завдань статті.

Завдання передбачають узагальнення даних, спрямованих на формулювання гіпотези або концепції, певної моделі, розроблення й обрання методів, а також умов проведення дослідження.

– Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Цей розділ містить аналіз та обґрунтування отриманих наукових результатів.

– Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок.

У цьому розділі коротко підсумовують результати дослідження, викладеного в основній частині, а також обов'язково зазначають напрями подальших досліджень.

– Список використаних джерел (відповідно до бібліографічних вимог).

Практичне заняття № 11

Тема: МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ МОВЛЕННЄВИХ ЖАНРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 10-11 КЛАСАХ

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з методикою вивчення мовленнєвих жанрів на уроках української мови в 10-11 класах; проаналізувати викладення матеріалу із вивчення мовленнєвих жанрів у шкільних підручниках; навчити студентів добирати систему вправ і завдань до проведення таких уроків.

План

1. Суть поняття «мовленнєвий жанр».
2. Види мовленнєвих жанрів на уроках риторики в 10-11 класах.
3. Методика роботи з мовленнєвими жанрами на уроках української мови в 10-11 класах.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 341-348.
- Голуб Н.Б, Новосьолова В.І., Галаєвська Л.В. Мовленнєві жанри на уроках української мови в ліцеї (рівень стандарту). Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2020. 128 с. URL: <https://cutt.ly/ETY1mQd>

б) допоміжну:

- Голуб Н.Б. Мовленнєвий вчинок на уроках української мови в ліцеї. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 2020. № 2 (333) Ч. 2. С. 92-100. URL: <https://cutt.ly/IU8s6LQ>
- Голуб Н. Оцінювальні жанри на уроках української мови в 10-11 класах ліцею. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 2019. № 3 (326). С. 147-154. URL: <https://cutt.ly/aS6FY4d>
- Голуб Н. Мовленнєві жанри як важливий складник компетентнісного навчання української мови учнів ліцею. *VII Волошинські читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство»*: матеріали всеукраїнської науково-

практичної конференції, 17 травня 2019 р., м. Київ / Ін-т педагогіки НАПН України; за заг. ред. Т.О. Яценко. Київ: УОБЦ «Оріон», 2019. С. 73-77. URL: <https://cutt.ly/IS6GUDd>

- Новосьолова В. Особливості засвоєння учнями ліцею мовленнєвого жанру листування. *Теорія і практика моделювання інноваційного розвитку профільного закладу загальної середньої освіти технічної спрямованості для академічно здібних учнів*: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 56-60. URL: <https://cutt.ly/3S6Nsv0>
- Новосьолова В. Засвоєння учнями ліцею особливостей інформаційних мовленнєвих жанрів. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи*: збірник тез доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (10 квітня 2020 року, м. Запоріжжя) / за заг. ред. О.В. Пономаренко, Л.О. Сущенко. Запоріжжя: АА Тандем, 2020. С. 24-26. URL: <https://cutt.ly/mS6MO4v>
- Новосьолова В.І. Засвоєння учнями ліцею мовленнєвих жанрів: мотиваційний аспект. *Реалізація компетентнісно орієнтованого навчання в освіті: теоретичний і практичний аспекти*: зб. наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 4 листопада 2019 р.). Київ: Педагогічна думка, 2019. С. 235-236. URL: <https://cutt.ly/wS693Ex>

2. Проаналізувати подання теоретичного матеріалу й системи вправ із вивчення мовленнєвих жанрів в шкільних підручниках української мови з теми, запропонованої в плані практичного заняття. Здійснити порівняльний аналіз способів подання матеріалу за двома шкільними підручниками (рівень стандарту) для 11 класу різних авторських колективів. Здобувачі вищої освіти обирають тему відповідно до порядкового номера свого прізвища в журналі академічної групи.

3. Дібрати власну систему вправ і завдань для проведення уроку із вивчення мовленнєвих жанрів за тією самою темою, яку обрано з додатку до практичного заняття для виконання попереднього завдання.

ПЕРЕЛІК ТЕМ

11 клас (рівень стандарту)

1. Інформаційні жанри (представлення).
2. Інформаційні жанри (пояснення).
3. Інформаційні жанри (інструкція).
4. Інформаційні жанри (повідомлення).
5. Діалогічні жанри (бесіда).
6. Діалогічні жанри (телефонна розмова).

7. Діалогічні жанри (листування).
8. Оцінювальні жанри (похвала).
9. Оцінювальні жанри (осуд).
10. Оцінювальні жанри (рецензія).
11. Оцінювальні жанри (характеристика).
12. Етикетні жанри (привітання).
13. Етикетні жанри (вибачення).

Практичне заняття № 12

Тема: МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ФАКУЛЬТАТИВНИХ ЗАНЯТЬ І КУРСІВ ЗА ВИБОРОМ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 10-11 КЛАСАХ

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з програмами курсів за вибором і факультативних занять з української мови для учнів 10-11 класів; з'ясувати мету, завдання й технології проведення факультативних занять і курсів за вибором.

План

1. Мета й завдання проведення факультативних занять і курсів за вибором з української мови для 10-11 класів, їх місце в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти.
2. Програми факультативних курсів з української мови. Специфіка роботи на факультативних заняттях.
3. Особливості змісту курсів за вибором з української мови для 10-11 класів.
4. Технологія проведення факультативних занять із української мови. Основні методи і прийоми роботи на курсах за вибором і факультативних заняттях.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 65-69.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 288-294. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>

б) допоміжну:

- Програми факультативних курсів та курсів за вибором з української мови й літератури: 5–11 класи / Т. Гнаткович, О. Калинич, О. Береш-Попович, М. Шкурда, О. Колінченко. Київ: Дивослово, 2022. 150 с.

- Факультативні заняття з рідної мови в школі / В.І. Тихоша, Г.М. Гайдученко, О.П. Карабута, Н.В. Рябова. Харків: Вид. група «Основа», 2005. 176 с.
- Мовленнєвий етикет. Програма спецкурсу, заняття, ігрові форми роботи. 8-11 кл. / упоряд. Г. Федяй. Київ: Вид. дім «Шкіл. Світ»: Вид. Л. Галіцина, 2005. 128 с.

2. Написати рецензію на програму курсу за вибором / факультативу з української мови:

- Синтаксис української мови (<https://cutt.ly/vS6rjEI>).
- Орфографічний практикум (<https://cutt.ly/US6tRhy>).
- Фразеологія української літературної мови (<https://cutt.ly/HS6ofzh>).
- Основи риторики (<https://cutt.ly/VS6o8ao>).
- Стилїстика сучасної української мови (<https://cutt.ly/IS6pSy6>).
- Дїлова українська мова (<https://cutt.ly/QS6suCJ>).

3. Запропонувати свої зміни й доповнення до обраної програми курсу за вибором / факультативу з української мови.

СХЕМА РЕЦЕНЗІЇ

1. Назва виду документа.
2. Заголовок, який містить назву рецензованої статті, прїзвище та ініціали автора статті, назву журналу / збірника / іншого видання, рік публікації, сторінки.
3. Текст, що складається з таких частин:
 - загальна характеристика аналізованої роботи та порушеної в нїй проблеми, обґрунтування рівня її актуальності;
 - стислий виклад основного змісту статті;
 - чїткість визначення мети та ефективність шляхів розв'язання поставлених у статті завдань;
 - ступїнь новизни;
 - рівень обґрунтування отриманих результатів, їх ориґинальність, наукова і практична значущість;
 - дотримання структури наукової статті (анотація, ключові слова, постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями; аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор; виділення нерозв'язаних раніше частин загальної

- проблеми; формулювання мети статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок, список використаних джерел);
- обґрунтованість використаних джерел (бібліографічного списку) та покликань на цитовану літературу;
 - доречність рисунків, таблиць, ілюстративного (дидактичного) матеріалу;
 - правильність використання термінології, наявність наукових положень;
 - рівень доступності для фахівців певної галузі;
 - обсяг статті, лаконічність і логічність подання інформації;
 - дотримання норм сучасної української літературної мови, відповідність вимогам наукового стилю;
 - висновки, критичні зауваження, пропозиції тощо.
4. Відомості про рецензента (прізвище, ім'я та по батькові, посада та підпис рецензента).
5. Дата.

ЗРАЗКИ РЕЦЕНЗІЙ

Шлях від структуралізму до антропоцентризму, лінгвістики мовця, граматики висловлення

(рецензія на книгу: Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові: [монографія]. Чернівці: Букрек, 2014. 412 с.)¹

Актуальність теми дослідження, яке підготувала Світлана Тарасівна Шабат-Савка, не потребує особливого вмотивування, вона лежить на поверхні, справді-таки продиктована часом і зумовлена відсутністю комплексного типологічного опису інтенцій, релевантних для українського дискурсу, і тих різномірних мовних засобів, що здатні вербалізувати інтенційні потреби мовців. У цьому аргументуванні кожне слово на своєму місці, а загальний його зміст засвідчує, що багатогранна категорія інтенції є органічним складником національно-мовного простору. Авторка роботи взялася за вельми непросту справу – зведення антро-

¹ Філологічні науки. 2014. № 18. С. 111-118. URL: <https://cutt.ly/TlqGzyl>

поцентричного, когнітивного, комунікативного та дискурсивного вимірів інтенції до спільного знаменника, який би віддзеркалював типологію інтенцій, мовні засоби репрезентування їх, інтенційні потреби комунікантів, і досягла поставленої мети: обґрунтувала категорійний статус комунікативної інтенції, створила типологію інтенцій, скрупульозно проаналізувала когнітивні, граматичні та дискурсивні вияви категорії комунікативної інтенції в українській мові. Тепер про все це й інше, досить важливе в річищі розглядуваної проблеми, укладено.

Розпочнемо з теоретичних засад дослідження інтенції, яким присвячено окремий розділ. Без нього не можна було обійтися насамперед тому, що поняття інтенції є базовим для всіх антропологізованих наук, передусім філософії та психології, з якими безпосередньо контактує лінгвістика. Складність дефінування його зумовлена багатьма чинниками. З-поміж них чи не найвідчутніше заявляє про себе термінологічна неузгодженість. Авторка пройшлася найскладнішими лабіринтами цього різнобою і сфокусувала свої дослідницькі зусилля на такому важливому сегменті комунікативно-дискурсивної парадигми: розглядуване поняття, «залишаючись водночас у сфері чи то філософії, чи психології» (с. 16), має яскраво виражену мовознавчу сутність. «Потрактування інтенції як чітко визначеної спрямованості на певний об'єкт, ментальний стан, як задуму, мети та її здійснення, – резюмує вона свої міркування, – підготувало ґрунт для вивчення цього поняття в лінгвістиці» (с. 18) у такому векторному представленні: психолінгвістичний, когнітивний, прагматичний, соціолінгвістичний, граматичний (синтаксичний). На основі узагальнення відомостей, одержаних методом індуктивно-дедуктивного інтерпретування інтенції як важливого складника психічного, ментального стану людини, як ланки, що пов'язує людину й мову і постає стратегічним задумом до актуалізації висловлення, як реалізації інтенційного простору мовної особистості в соціумі, у соціальному адресантно-адресатному континуумі, як системи мовних засобів та їхнього валентнісного потенціалу експлікувати інтенційні потреби мовця, Світлана Тарасівна вимodelювала концепцію про міжрівневий, універсальний статус досліджуваного поняття, про пріоритетну роль інтенції в життєдіяльності кожної особистості, «оскільки це визначальна мовознавча субстанція, що детермінує та організовує багатовекторний процес людського спілкування» (с. 71).

Об'єктом пропонованої монографії є інтенція не як явище взагалі, а як комунікативний феномен із притаманним йому планом змісту, що виражає інтенційні потреби мовця, та планом форми, вербалізованої за участю різнорангових мовних одиниць. Закономірно постала проблема тлумачення комунікативної інтенції не осібно, а на тлі лінгвістичної теорії мовленнєвих актів, мовленнєвої діяльності та мовленнєвого впливу. Позитив убачаємо в тому, що це трактування, як і широке дефінування інтенції, не обмежилось суто мовознавчим ракурсом. Воно спроектоване у філософську площину і вправно занурене в лінгвістично-філософський дискурс. Світлана Шабат-Савка ретельно проаналізувала найважливіші студії відомих філософів та лінгвістів і запропонувала власне бачення проблеми категорійного статусу комунікативної інтенції. Належно вмотивовано, зокрема, положення про те, що мінімальною одиницею людської комунікації є не речення чи висловлення, а здійснення певного акту – констатації, запиту, наказу, вибачення, вдячності, поздоровлення й т. ін., що «комунікативна інтенція становить єдність інтенційного стану мовця (психоментального простору мовної особистості) та інтенційного знака (синтаксичної конструкції, висловлення, дискурсу)» (с. 26), що комунікативна інтенція нерозривно пов'язана і з мотиваційно-потребовою сферою мовця, і з синтаксичним ресурсом мови. Услід за дослідницею поділяємо позицію А. Вежбицької про суспільне життя як сітку актів мови (див.: Wierzbicka A. *Genry movy. Tekst i zolanie: zbiór studiów*. Wrocław–Warszawa–Kraków–Golańsk, 1983. С. 129–135). Імпонує й інший погляд Світлани Тарасівни, відповідно до якого комунікативний потенціал мовної особистості як носія певних інтенцій найяскравіше розкриває динамічне мовне середовище.

У роботі виважено схарактеризовано проблему комунікативної інтенції й теорії мовленнєвої діяльності. Побіжне знайомство з цим фрагментом роботи справляє враження, що він переобтяжений, подеколи аж занадто, психологічними коментарями. Ретельніше опрацювання його пересвідчує у зворотному: без психологічного, зокрема психоментального, підґрунтя тут не обійтись. Отже, витлумачення комунікативної інтенції в розрізі теорії мовленнєвої діяльності крізь призму таких понять, як потреба, мотив, намір, думка, є не тільки доречним, а й необхідним. Перед нами зразок психолінгвістичної розвідки про текст як утілення комунікативної інтенції за безпосередньою участю тільки-но вирізнених психологічних компонентів, тобто, підтвердимо сказане те-

зою І. Зимньої, узятою з монографії, усього «психологічного змісту діяльності – її предмета, засобів, способу, а також особливостей мовця як суб'єкта цієї діяльності – його ціннісних орієнтацій, мотивації, індивідуально-психологічної характеристики, типу нервової системи, емоційності, особливостей інтелекту, ставлення до ситуації і партнера спілкування та багатьох інших умов спілкування» (Зимняя И.А. Психология текста как продукта речевой деятельности. *Сборник научных трудов МГПИИЯ им. М. Тореца*. Москва, 1987. Вып. 284: Язык как коммуникативная деятельность человека. С. 145–146).

Звернемося й ще до однієї лінгвістичної теорії як наукової засади комунікативної інтенції – мовленнєвого впливу, під яким розуміють процес керування діяльністю різних стосовно соціально-вікових, гендерних, ментальних й інших характеристик комунікантів за допомогою мовлення, репрезентованого синтаксичним ресурсом. У центр поставлено комунікативні стратегії, що безпосередньо пов'язані з діяльністю мовця. Переконливим видається поділ їх на кооперативні та конфронтаційні. Основне полягає в тому, що вони зусбіч характеризують і охоплюють стратегічну програму висловлень-тактик, які віддзеркалюють можливу поведінку адресата, його дії. Зрозуміло, що до уваги взято передбачувані перебіги мовленнєвого процесу. Усі інші комунікативні інтенції, спричинені непрогнозованими зрушеннями у процесі спілкування, – це вже предмет дослідження радше психолінгвістики, а не мовознавства.

Заслуговує високої оцінки розділ 1.3, у якому висвітлено телеологічні параметри комунікативної інтенції. Дослідниця випрацьовує цю проблему на філософсько-психологічних засадах, чим употужнює свою лінгвістичну версію, надає їй послідовності й належної уніфікованості. Основний аналіз зосереджено довкола понять «мета» та «функції», що вможливило глибше проникнення в категорійний статус інтенції, специфіку її вияву в незапрограмованому, так званому «живому», спілкуванні. Характеризуючи мету і функцію, Світлана Тарасівна вилогізовує, суттєво уточнює теорію довербального осмислення майбутньої мовленнєвої діяльності (ідеться про мету) та її безпосереднього втілення в речення-висловлення (ідеться про функцію). На цьому етапі дослідження вдало використано концепцію Ф.С. Бацевича про функцію як зумовлену інтенцією мовця роль мовної одиниці в побудові чи функціонуванні комунікативної одиниці (Бацевич Ф.С. Функционально-отража-

тельное изучение лексики: теоретический и прагматический аспекты (на материале русского глагола): [текст лекций по спецкурсу]. Львов: Изд-во Львовского ун-та, 1983. С. 18) та І.Р. Вихованця про три підходи до вивчення функції речення: функцію речення становить указівка на описувану ним ситуацію; функцією речення є його роль у тексті; функціональний аспект речення являє собою його актуальне членування (Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ: Наук. думка, 1992. С. 6–7). Усе це послужило підмурком для важливого висновку про те, що «інтенційно-телеологічний чинник детермінує процеси спілкування: з одного боку, під час спілкування мовець оприявлює різноманітні інтенції та прагнення, з іншого – виконує мовленнєві дії з певною комунікативною метою, втілює інтенційні потреби в адекватній синтаксичній формі» (с. 44).

У рецензованій праці переконливо доведено, що комунікативна інтенція органічно пов'язана із синтаксичними категоріями модальності, настанови висловлення, актуального членування речення. Вони, як відомо, не знайшли однозначного тлумачення в граматиці. Ця обставина зобов'язувала Світлану Тарасівну коротко висвітлювати історію лінгвістичних поглядів на ту або ту категорію і приймати робочі дефініції. Комунікативна інтенція в її переконливому, як на нашу думку, поданні є постійною змістовою домінантою речення, отже, вона детермінує вирінені вищі категорії. Авторка монографії запропонувала свої погляди на ці відношення залежності, як-от: комунікативна інтенція – значно ширше поняття, ніж модальність, оскільки воно визначає не окремі складники комунікативного процесу, а його цілісний механізм – усю інформацію, усі сполуки чи бажання, які вкладає суб'єкт комунікації у продуковане ним речення/висловлення. Настанову потрактовано як психологічну субстанцію підсвідомого задуму мовця, його здатність до сприйняття на довербальному рівні можливих викликів довкілля. Доречно заторкнуто також дискусійні, не розв'язані до кінця питання темаремного членування речення, яке, наголошено в роботі, організовує структуру висловлення відповідно до природи комунікативної інтенції, безпосередньо пов'язується з інтенційним наміром адресантно-адресатного континууму. Ці теоретичні міркування знайшли практичне підтвердження: на конкретних прикладах прокоментовано темаремний склад розповідних і питальних дискурсів різної синтаксичної будови – двоскладні речення, односкладні речення номінативного типу, парце-

льовані конструкції тощо. «Мовець як основний суб'єкт процесу спілкування, репрезентант багатовекторного інтенційного простору людського буття, – додамо до поданих вище ще один не менш важливий висновок Світлани Тарасівни, – передає у висловленні інформацію, адекватне розуміння якої певною мірою залежить від контексту та пресупозитивних характеристик комунікації» (с. 60).

Своєрідним підсумком до розділу «Комунікативна інтенція: категорійний статус і проблеми типології» став підрозділ «Комунікативна інтенція як міжрівнева лінгвістична категорія», з тим його аргументом, що комунікативна інтенція є внутрішньоієрархізованою поняттєво-мовною категорією, а як точніше, то синтаксичною категорією, репрезентованою інвентарем матеріально виражених синтаксичних одиниць – від синтаксеми до складного синтаксичного цілого. Комунікативна інтенція, процитуємо майстерно вплетене в роботу сентенційне твердження Отто Есперсена, нагадує дволикого Януса, позаяк вона звернена і до форми, і до значення, займає серединне місце і становить ланку між світом звуків і світом понять (Есперсен О. Філософія граматики. Москва: Изд-во Московского ун-та, 1961. С. 57). Не викликає заперечення й інше міркування про комунікативну інтенцію як обов'язковий складник усіх без винятку конструкцій, тому що вона, по-перше, «зосереджує в собі інформацію про психоментальний простір мовної особистості, детермінує глибші значення тієї або тієї синтаксичної конструкції, увиразнює позицію мовця, його потреби та цільові настанови» (с. 65), по-друге, укладається в систему координат «я – ти – тут – зараз».

З огляду на все проаналізоване вище зробимо такий проміжний висновок: Світлана Шабат-Савка чітко вирізнила маркери інтенції, диференційні ознаки комунікативної інтенції, з'ясувала лінгвістичний статус останньої, творчо використавши принцип «від форми до змісту», тобто від структуралізму до антропоцентризму, лінгвістики мовця, граматики висловлення, і «від змісту до форми», тобто від граматики висловлення, лінгвістики мовця, антропоцентризму до структуралізму. Усе це убгано в прийнятні дефініційні рамки комунікативної інтенції як лінгвістичної категорії, що «виражає мовленнєвий намір, має когнітивне підґрунтя, передає цільові настанови спілкувальників» (с. 10).

Предметом дослідження рецензованої праці є антропоцентричні, когнітивні, граматичні та дискурсивні параметри комунікативної інтенції, з'ясуванню яких присвячено другий, третій, четвертий і п'ятий її розді-

ли. Отож спробуємо схарактеризувати кожен із вирізнених параметрів, установити логічні зв'язки між ними. Розпочнемо, як це робить авторка, узявши на озброєння відомий принцип лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа, з антропоцентричного виміру інтенції. Імпонує те, що в роботі лаконічно і ємно розкрито антропозорієнтовану її сутність, подано ви-черпну інформацію про мовця (окрему людину, учасників процесу ко-мунікації, цілий етнос) як носія різних психоментальних станів. Вирізне-но, зокрема, найважливіші характеристики комунікативного потенціалу мовної особистості, спектр стереотипних засобів експлікування комуні-кативних інтенцій, якими вона володіє, і справедливо зауважено, що для певної ситуації мовлення комунікант/комуніканти добирає/доби-рають із низки можливих не будь-які, а найрелевантніші синтаксичні конструкції. Як і слід було сподіватися, аналіз розпочато з багатоярус-ності речення, з його симетрійно/асиметрійних зв'язків між формально-граматичним і семантико-синтаксичним рівнями. Добре виписане по-ложення про егоцентричного мовця і його граматичні маркери – особові (*я, ми*), присвійні (*мій, моя, моє, мої*) займенники, непрямі відмінкові форми прономінативів (*мене, мені, мною* й т. ін.), перша особа однини та множини дієслів теперішнього й майбутнього часу.

Багатим на теоретичні розмисли, узагальнення є фрагмент моног-рафії, у якому йдеться про інтенцію та ментальність, про «власну» кар-тину світу й картину світу народу, представником якого є мовна особи-стість. До наукового обігу введено ще одне важливе поняття – когніти-вно-ментальні інтенції, що «мають стосунок до когнітивних структур нашої свідомості, ментальної репрезентації світу, інтелекту та досвіду людини» (с. 83). Мовлено й про ментальні риси українців (емоційність, чутливість, ліризм, кардоцентричність) і відображення їх у мові загалом і в «національному синтаксисі» зокрема. Цю складну й винятково акту-альну натеper проблему лише порушено, отже, вона й не наблизилася хоча б у найзагальнішому вигляді до бодай поверхового розв'язання. Докоряти авторці не маємо права, бо метою її дослідження було вибу-дування типології інтенцій, яка цілісно представляє широчінь інтенцій-них горизонтів людського буття, з'ясування категорійного статусу, мов-ного наповнення комунікативної інтенції, а не визначення місця й ролі її в національно-мовній картині світу.

Оригінально висвітлено особливості вияву інтенції в контексті ор-ганізації гармонійного і конфліктного, розмовного й експресивного спіл-

кування. Різнобічно з'ясовано проблему комунікативної толерантності на рівні передбачуваних, а почасти й непрогнозованих взаємин між адресантами й адресатами у процесі мовленнєвої діяльності. Новаторство дослідниці полягає і в тому, що вона характеризувала механізм не лише вербального, а й довербального рівня інтенції й, услід за Ф.С. Бацевичем, потвердила, що комунікативну поведінку людини визначає немовленнєва і мовленнєва поведінка учасників спілкування (Бацевич Ф.С. Природність спілкування як лінгвопрагматична категорія. *Мовознавство*. 2011. № 1. С. 4–5).

На добротну граматичну базу оперті теоретичні відомості про ствердження й заперечення як передумови формування комунікативної інтенції. Звернення до цих когнітивно-ментальних інтенцій є вмотивованим передусім через ту причину, що вони репрезентують універсальний спосіб пізнання світу. Світлана Тарасівна послуговувалася ефективною дослідницькою методикою: канвою для витлумачення стверджуваних інтенцій обрано типологію предикатів дії, стану, процесу, якості, квантитативності, а для заперечних – частку *не*, сполучники *ні*, *ані*, предикативний прислівник *нема/немає*, префіксальні лексеми з яскраво вираженою семантикою заперечення. Варте похвали гармонійне поєднання аналізу конкретних когнітивних виявів категорії комунікативної інтенції з чинними в сучасній українській мові засобами вираження її.

З'ясуванню однієї з найосновніших проблем дослідження – граматичної вербалізації категорії комунікативної інтенції – передувало потрактування терміна «висловлення», яким номінують граматичні, змістові й навіть прагматичні явища. Коли виникає потреба протиставити абстрактну схему речення інтенційно обарвленій ситуації мовлення, деякі дослідники вдаються навіть до складного терміна «речення-висловлення». Не заперечуючи положення І.Р. Вихованця, А.П. Загнітка й інших граматистів про висловлення як комунікативний аспект самої структури речення (Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: [підручник]. Київ: Либідь, 1993. С. 155; Загнітко А.П., Вінтонів М.О., Сегін Л.В. Український синтаксис: [навчально-практичний комплекс]. Донецьк; Слов'янськ: ДонДУ, 2010. С. 381), погоджуючись із думкою М.В. Мірченка про висловлення як комунікативну одиницю, що об'єктивує фрагмент мовленнєвої діяльності (Мірченко М.В. Структура синтаксичних категорій: [монографія]. Луцьк: Вежа, 2001. С. 47), Світлана Тарасівна пропонує вважати категорійними ознаками цього по-

няття гнучкість структури, функціональні та валентні спромоги передавати весь спектр мовленнєвих намірів, емоцій та почуттів і поширити його не лише на реченнєву реалізацію, тобто на власне синтаксичний рівень, а й на рівень реченнєвих еквівалентів та текстовий рівень. Можна, звичайно, гаряче подискутувати з цього приводу, але важко заперечити те, що запропонована концепція позбавлена аргументів. До того ж, її послідовно адаптовано до всієї процедури інтерпретування комунікативної інтенції як когнітивного, граматичного й дискурсивно-жанрового феномену.

Опис граматичної реалізації комунікативно-модальних інтенцій розповідності, запиту, спонукання, оптативності, суб'єктивно-модальних інтенцій у вигляді ілокутивно-перформативних та непрямих висловлень здійснено кваліфіковано, докладно, підкріплено виразним ілюстративним матеріалом. За перспективною методикою здійснено глибинну внутрішню диференціацію вирізнених інтенцій, встановлено їхні найтипівіші синтаксичні, а за потреби й лексичні репрезентанти, які є компонентами семантико-синтаксичної структури речення і тих синтаксичних утворень, що виходять за його рамки. Наприклад, серед комунікативних інтенцій спонукання вирізнено інтенції категоричного, пом'якшеного, нейтрального спонукання зі своїм набором конкретних репрезентантів, а серед інтенцій конкретного спонукання – інтенції наказу, вимоги, заборони, дозволу. Іntenцію наказу так само почленовано на вужчі значеннєві сегменти – від безапеляційного наказу та наказу-поради, прохання, розпорядження, заохочення до адресування наказу третій особі, яка залишається за сферою спілкування. Під кожен інтенційний тип підведено корпус конкретних мовних реалізаторів, передусім граматичних, а вже потім лексико-семантичних, фразеологічних, а подеколи і просодичних.

У розділі про граматичну вербалізацію суб'єктно-модальних інтенцій з'являються нелогічні, на перший погляд, підрозділи про еквіваленти речення. Нечленовані, парцельовані, незакінчені комунікати як маркери комунікативних інтенцій, згідно із запропонованою структурою, мали б «розчинитися» в системі засобів вербалізації того або того типу інтенції. Докладніше ознайомлення з підрозділами 4.4.1, 4.4.2, 4.4.3 знімає тільки-но висловлене застереження: еквіваленти речень специфічні не лише в плані граматичної організації, а й у плані семантичної наповнюваності. Іманентно закладені в них значеннєва поліфункціона-

льність, імпліцитність потребували окремого коментарю з боку авторки монографії. З цим завданням вона успішно справилася.

Перейдемо, нарешті, до висвітлення дискурсивно-жанрової реалізації категорії комунікативної інтенції. Світлана Тарасівна послідовно тримається погляду про дискурс як універсальну форму презентації досліджуваного явища, оскільки він являє собою динамічне мовне середовище, що відтворює мовленнєву ситуацію, наскрізь детерміновану інтенціями мови. Використовуючи такі критерії ранжування інтенції, як комунікативне завдання і прагматична настанова, дослідниця з'ясувала спільне та відмінне між дискурсом і текстом, текстом і реченням, реченням і складним синтаксичним цілим, текстом і мовленнєвим жанром. Останній, на її погляд, мовець вибирає для адекватного втілення інтенції. Отже, мовні жанри, як і синтаксичні засоби (модально-інтенційні висловлення, реченнєві еквіваленти, текстові конструкти), є регулярними вербалізаторами комунікативних інтенцій. Вони уподібнені до стильових різновидів мовлення, контрастують, як і останні, набором мовних засобів. Ця схожість, тобто стильова та жанрова диференціація мовлення, дала підстави вичленувати типові дискурсивно-жанрові вияви інтенцій в українській мові, а саме: інтенції естетичності в художньому дискурсі, інтенції розмовності в уснорозмовному дискурсі, інтенції впливу в публіцистичному дискурсі, я-інтенції в епістолярному дискурсі, інтенції сакральності в конфесійному (доречніше в релігійному) дискурсі, інтенції аргументування в науковому дискурсі, інтенції регламентування в офіційно-діловому дискурсі, метакомунікативні інтенції фактичної комунікації. Світлана Тарасівна оперувала великим фактичним матеріалом, що сприяло успішному ідентифікуванню спектра диференційних рис плану змісту і плану форми кожної вирізненої комунікативної інтенції і реальних та потенційних мовних засобів реалізації її. У сукупності ці риси дають повне уявлення про збіжне й окремішне в досліджуваних дискурсах.

У процесі читання монографії виникало багато запитань, навіть претензій до її автора. На більшість із них знайдено відповіді під час знайомства з роботою. Висловимо двоє своїх міркувань, що якоюсь мірою не збігаються із концептуальними засадами дослідження Світлани Шабат-Савки або потребують певних уточнень:

1. Не викликає жодного заперечення думка про те, що комунікативна інтенція – це міжрівнева лінгвістична категорія з виразно експліко-

ваним планом змісту і планом мовної репрезентації. Однак репертуар різнорівневих мовних засобів потребує уточнення стосовно його формально-граматичної, семантико-синтаксичної, лексико-семантичної будови. Погоджуємося і з тим, що домінантними засобами вербалізації категорії інтенції слугують синтаксичні одиниці, зокрема модально-інтенційні висловлення, реченнєві еквіваленти та дискурсивні конструкції. У монографії мовлено й про інше, не менш важливе: категорію мовця експлікує система займенникових слів та дієслівних граем, емотивно-аксіологічні інтенції увиразнюють іменникові та прикметникові лексеми. Уся ця широта репрезентативної бази інтенцій тільки посилює авторську концепцію, тому мала б знайти своє доречне місце у відповідних розділах роботи, часткових і загальних висновках до неї.

2. Цілком логічним видається твердження про амбівалентність окремих виявів інтенцій (емоційно-оцінні інтенції позитивного характеру: ласка, радість, любов захоплення – та емоційно-оцінні інтенції негативного характеру: сум, докір, ненависть, зневага, приниження, презирство тощо), репрезентовану різними типами модально-інтенційних висловлень та нечленованих комунікатів. У такому контексті релевантним засобом вербалізації інтенції, увиразнення її амбівалентної природи є якраз лексико-семантичний рівень, до якого лише спорадично звертається авторка. На наше переконання, спектр аксіологічних інтенцій може бути спрямований не тільки на висловлення схвалення, похвали, захоплення, як це представлено в роботі, а й на висловлення осуду, ганьби, огуди. Урахування цього по-особливому яскраво продемонструвало б амбівалентність оцінних інтенцій.

Висловлені міркування анінайменшою мірою не відбирають права констатувати той факт, що монографія Світлани Тарасівни Шабат-Савки – новаторське, ґрунтовне, оригінальне дослідження з виразно задекларованою авторською позицією. Воно є сміливим і свіжим кроком на шляху досягнення малоз'ясованої, складної за своєю суттю лінгвістичної категорії комунікативної інтенції.

Микола Степаненко,
доктор філологічних наук, професор

Одержано 30.10.2014 р.

Минуле і сучасне рекламного слова в Україні.

Рецензія на монографію: Іванова І.Б. Еволюція лінгвостилістики рекламного дискурсу в мовному просторі України.

Харків: Юрайт, 2016. 372 с.¹

Вийшла друком монографія, присвячена лінгвостилістичному дослідженню еволюції вербальної складової української реклами. Цілісний аналіз мови реклами від проторекламного стану до сучасності – завдання, без сумніву, важливе і актуальне. Подібна праця вимагає ретельного та виваженого дослідження еволюції рекламного дискурсу, його лінгвокреативної та жанровотвірної функцій, прагматики та комунікативної специфіки.

Рецензована монографія виконана в руслі відносно нового напрямку досліджень – теорії мовної комунікації, зорієнтованої на аналіз маніпулятивних технологій, що використовуються в переконувальному диспозитиві – просторі існування рекламного тексту. Це, на нашу думку, дозволило отримати знання про культуру, історію, мову, представлені в рекламному повідомленні, відкрити нові сторінки становлення та розвитку українців як нації.

Зауважимо, що подібні праці останнім часом почали друкуватися на сторінках авторитетних філологічних, мистецтвознавчих та історичних видань. Однією з перших в Україні ця тема розглядалася в історичній праці В. Мацежинського «Реклама в пресі Польського Королівства і Східної Галичини (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)», що була представлена загалу в 2004 р. У вітчизняному мовознавстві увагу до рекламного тексту як об'єкта лінгвістичного дослідження привернули статті Н.Ф. Непийводи, що були присвячені культурі мови реклами, інтерактивній стилістиці, мовній грі та гумору в українській рекламі. Сьогодні дослідженню рекламного дискурсу, маніпулятивного потенціалу мовних одиниць присвячені роботи В.В. Зірки, В.Ф. Іванова, Т.Ю. Ковалевської, Л.М. Пелепейченко та ін.

Лінгвостилістичний аспект еволюції реклами, який ще донедавна вивчався переважно на рівні сучасного стану, репрезентовано у вимірах історії та культури. Для досягнення максимального ефекту визначено основні принципи еволюції мовної складової комерційної реклами

¹ Система і структура східнослов'янських мов. 2016. Вип. 10. С. 209-210. URL: <https://cutt.ly/ClqKfLv>

в Україні: виникнення й поширення жанрів реклами, новації у сфері стилістики, технології використання художніх методів у створенні та презентації текстів реклами, характер рекламних повідомлень у пресі, зовнішній рекламі.

Перший розділ монографії «Теоретико-методологічні засади дослідження реклами» присвячено розгляду основних теоретичних положень сучасної лінгвостилістики, теорії мовної комунікації, структурі та визначенню понять «реклама», «мова реклами»; описано складові, специфіку й основні підходи до дослідження дискурсивних практик та переконувального диспозитиву в рекламі, а також визначено системотвірні чинники ефективності лінгвокреативної складової елементів рекламування, особливості застосування лінгвістичного аналізу текстів. Одна з провідних позицій у монографії присвячена вивченню ролі, місця та значення ментально-пізнавальних процесів, шляхів і форм іменування людиною світу, особистісній саморепрезентації та ідентифікації в суспільстві.

У другому розділі з'ясовано зміст поняття «протореклама», розкрито потенціал проторекламних джерел для становлення власне української реклами, її мовного наповнення; розглянуто проблеми періодизації в історії мови реклами; визначено витoki усного рекламування в Україні, бо саме усна народна творчість, традиції ярмаркування та лубочні тексти виступають як базові в побудові жанрів і стилів майбутньої української реклами.

Постульовано актуальність дослідження книжної традиції як предтечі престижної, іміджевої, конфесійної реклами від самого її зародження; встановлено магістральні шляхи формування рекламного дискурсу та його вербальних маніфестацій; акцентовано увагу на ролі прецедентних феноменів у структурній організації значеннєвої складової жанрово-стилістичної системи реклами.

У третьому розділі проводиться багатоаспектний аналіз текстів реклами за період ХІХ – початку ХХ ст., прикмет часу та стилістичній специфіці, що відтворені в тогочасних рекламних текстах. Підкреслено зростання ролі періодики як жанротвірного чинника, проаналізовано вияви рекламної творчості в мові реклами на українських територіях, що належали до різних імперій. З погляду історичної стилістики подано тлумачення еволюції комерційної реклами в Україні досліджуваного періоду, особлива увага приділена її лексичному наповненню, ритори-

чності, фігуративності, особливостям лексичного наповнення та емоційно-оцінного звучання нового для тогочасної реклами медійного каналу – радіо.

Четвертий розділ монографії «Мовні особливості текстів радянської реклами» представляє результати інтегрованого розгляду української радянської реклами часів культу особистості, хрущовської відлиги, а також соціально-політичної специфіки рекламної риторики радянської України загалом. Досліджено архісему «статичності» як провідну рису мови тогочасного переконувального дискурсу, що дає підстави автору розглядати поетичний текст як квазіполеміку та квазіпропаганду – засоби творення інтенціонального, бажаного та штучного світу «радянської мрії».

У п'ятому розділі «Еволюція мови сучасної української реклами» розглянуто жанрово-стилістичні новації сучасної української реклами та наголошено на ролі телебачення та електронної мережі інтернет як лінгвокреативної доміанти, проаналізовано технологію творення та еволюції міфології реклами, найуживаніших у сучасній рекламі моделей мовних особистостей.

Мова сучасної реклами, як засвідчує рецензоване дослідження, виявляє багатство та поліфонію мовних засобів, риторичних прийомів, маніпулятивних мовленнєвих технологій, де провідним залишається семантичний комплекс «позитив» і намагання маніпулювати свідомістю мовця.

Варто зазначити, однак, що автор, захоплюючись процесом аналізу еволюції реклами, прагне розв'язати не лише мовознавчі питання, а й проблеми філософії, культурології, журналістики, соціології тощо. Це додає монографії інформативності, інтелектуальності, широти й послідовності викладу.

Не заперечуючи постулату про те, що визначена у вступі широка джерельна база дослідження дає змогу виділити найтипівіші, загальні жанрово-структурні закономірності й лінгвостилістичні засоби українських рекламних текстів і сприяє обґрунтованості наукових результатів, зазначимо, що, на нашу думку, необхідно було зосередитися і на спрабах створення реклами окремими авторами. Це дало б змогу дослідити індивідуальні особливості творення рекламного тексту, з'ясувати відмінності масового й авторського бачення, що сприяло б ідіостилістичній перспективі дослідження.

Монографічна праця І.Б. Іванової привертає увагу новизною обраної теми дослідження, великими обсягами джерельної бази, вирізняється точністю лінгвістичного аналізу тексту, коректністю інтерпретацій, логікою та послідовністю викладу матеріалу. Наукова компетентність автора в багатьох галузях знання, ясна й точна мова є безперечними перевагами монографії. Рецензована робота буде корисною для викладачів вищої школи, а також для студентів і магістрантів, яким вона дасть повніше уявлення про новітні напрями розвитку сучасної гуманітарної наукової парадигми.

М.О. Вінтонів,
Київський університет імені Бориса Грінченка

ПЛАНІ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Лабораторне заняття № 1

Тема: ПІДРУЧНИКИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 10-11 класів

Мета: Ознайомити здобувачів вищої освіти з принципами побудови шкільних підручників із української мови для 10-11 класів за різними профільними рівнями, їх змістом та системою вправ.

Обладнання: шкільні підручники з української мови для 10-11 класів, схема аналізу шкільних підручників.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Підготувати відповіді на такі питання:

- Принципи побудови підручників з української мови для 10-11 класів за різними профільними рівнями.
- Вимоги до підручників з української мови для 10-11 класів на сучасному етапі розвитку школи.

2. Опрацювати літературу:

- Горошкіна О. Роль шкільного підручника в реалізації компетентного підходу до навчання української мови учнів ліцею. *Українська мова і література в школі*. 2018. № 3. С. 2-7. URL: <https://cutt.ly/6TFz7Sy>
- Голуб Н. Шкільний підручник як засіб реалізації завдань компетентного навчання української мови учнів ліцею. *Книга в академічному дискурсі: філологічний, методичний та мистецтвознавчий аспекти*. 2018. С. 40-46. URL: <https://cutt.ly/1TFc3y1>

3. Ознайомитися зі схемами аналізу підручників (див. план лабораторного заняття).

ПЕРЕЛІК ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ

10 клас

- Голуб Н.Б., Новосьолова В.І. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Педагогічна думка, 2018. 200 с. URL: <https://cutt.ly/cHwN1Jb>
- Українська мова: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. з поглибленим вивченням філології / Караман С.О., Горошкіна О.М., Караман О.В., Попова Л.О. Харків: Вид-во «Ранок», 2017. 272 с.
- Ющук І.П. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2018. 208 с. URL: <https://cutt.ly/lHwN7wj>
- Шевчук С.В. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ, Ірпінь: Перун, 2018. 256 с. URL: <https://cutt.ly/HHwMeOd>
- Тушніцка Н.М., Пилип М.Б. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти з навчанням польською мовою. Львів: Світ, 2018. 232 с. URL: <https://cutt.ly/bHwMpKs>
- Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Ґенеза, 2018. 192 с. URL: <https://cutt.ly/pHwMf7c>
- Авраменко О. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Грамота, 2018. 208 с. URL: <https://cutt.ly/qHwMlxj>
- Ворон А.А., Солопенко В.А. Українська мова (профільний рівень): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2018. 288 с. URL: <https://cutt.ly/pHwMnXu>
- Українська мова. Профільний рівень: підручник для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів / М.Я. Плющ, В.І. Тихоша, С.О. Караман, О.В. Караман. Київ: Освіта, 2010. 417 с. URL: <https://cutt.ly/MHwMYpr>

11 клас

- Голуб Н. Б., Горошкіна О. М., Новосьолова В. І. Українська мова (рівень стандарту) підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Педагогічна думка, 2019. 232 с. URL: <https://cutt.ly/CHwMSH8>
- Українська мова: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. з поглибленим вивченням філології / Караман С.О., Горошкіна О.М., Караман О.В., Попова Л.О. Харків: Вид-во «Ранок», 2017. 272 с.
- Ворон А.А., Солопенко В.А. Українська мова (профільний рівень): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2018. 272 с. URL: <https://cutt.ly/KHwMKOz>
- Авраменко О. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Грамота, 2019. 212 с. URL: <https://cutt.ly/UHwMVYL>

- Глазова О.П. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 212 с. URL: <https://cutt.ly/yHwM02l>
- Пентиліук М.І. Горошкіна О.М., Попова Л.О. Українська мова. Рівень стандарту: підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Освіта, 2011. 210 с. URL: <https://cutt.ly/DHw1y8T>

СХЕМА АНАЛІЗУ ПІДРУЧНИКА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ¹

Автори, назва, видавництво, рік видання підручника, загальна кількість сторінок.

Науковість змісту підручника

1. Дотримання в підручнику вимог Державного стандарту базової середньої освіти.

2. Відповідність підручника навчальній програмі щодо структури, обсягу і розгляду матеріалу, співвідносність розділів, параграфів із навчальним часом, відведеним для його вивчення.

3. Відповідність підручника цілям і завданням освіти (сучасній освітній парадигмі):

- реалізація ідей особистісно орієнтованого підходу в підручнику (наявність різнорівневого представлення елементів знань і способів виконання навчальних дій; розгляд можливих способів виконання одного й того ж завдання / вправи; забезпечення можливості для вибору здобувачем завдань відповідно до свого рівня навчальних можливостей тощо);

- компетентісна зорієнтованість змісту підручника (*передбачення* формування не лише знань, а й способів діяльності, здатності застосовувати вивчене у різноманітних навчальних і життєвих ситуаціях, висловлювати власні судження, обґрунтовуючи їх, здійснювати логічні міркування, оцінювальні дії, формулювати висновки тощо.

- реалізація діяльнісного підходу в підручнику (наявність системи завдань, проблемних ситуацій, що спонукають до активної діяльності

¹ Використано матеріали посібника: Експертиза шкільних підручників: інструктивно-методичні матеріали для експертизи електронних версій проектів підручників для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів: посібник / за заг. ред. О.М. Топузова, Н.Б. Вяткіної. Київ: Педагогічна думка, 2016. 128 с.

кожного здобувача на уроці й водночас до свідомої самостійної роботи, до застосування на практиці здобутих знань, до колективної діяльності та самоосвіти).

4. Дотримання вимог щодо побудови текстів, виділення в них основного змісту і доповнення (запитань, пояснення лінгвістичного матеріалу, посилання на попередні параграфи, інші навчальні книги тощо).

5. Наявність у підручнику таких структурних елементів, як вступ, висновки, узагальнювальні тексти, наочні схеми, таблиці, що ілюструють змістово-логічні, структурно-функційні зв'язки фрагментів навчального матеріалу в загальній системі предмета, завдання для систематизації.

6. Умотивованість поділу навчального матеріалу на розділи, їх послідовність, наявність зв'язків між ними; цілісний виклад матеріалу в підручнику.

7. Оптимальність обсягу підручника, співвіднесення його з предметним змістом, можливістю забезпечити опанування учнем програмового змісту в результаті навчальної діяльності як під керівництвом учителя, так і самостійно.

8. Відбір й наявність базових знань у системі, що забезпечує їхнє міцне засвоєння.

9. Диференціація знань: за видами (теорія, поняття, правило, приклади тощо); за фундаментальним спрямуванням (найбільш важливі базові й опорні приклади); за системно-творчим фактом (частина цілого, ціле як частина, системи більш високого рівня, додатковий матеріал тощо).

10. Наявність у підручнику вправ на порівняння, вибіркового аналізу, розпізнавання та виділення основного, установлення взаємозв'язку, групування, класифікування, узагальнення та систематизація тощо.

11. Методологічна обґрунтованість у підручнику, розкриття основних понять, фактів, висновків, теорій.

12. Розгляд системи знань в єдності з методами пізнання, застосування знань на практиці.

13. Розкриття наукових положень відповідно до досягнень сучасної лінгвістичної теорії.

14. Наявність змістових і наскрізних ліній та дидактичних прийомів для забезпечення усвідомлення і розуміння здобувачами теоретичних пояснень і емпіричних даних у навчальному матеріалі.

15. Чіткість аргументацій, логічність побудови висновків.

16. Коректність уведення наукових понять, їхня відповідність ustalеній термінології.

17. Віддзеркалення еволюції наукових ідей, ролі діячів науки, на-самперед вітчизняних учених, у розвитку мовознавчої науки.

18. Зв'язок змісту підручника з життям, із завданнями виховання дитини як особистості, забезпечення розвитку її здібностей й обдаровувань.

19. Наявність навчальних ситуацій, різнорівневих завдань, для формування ключових компетентностей, а також для самоосвітньої діяльності.

20. Наявність ситуацій, які створюють умови для педагогічної творчості учителя.

21. Наявність ситуацій, які сприяють формуванню життєвої компетентності.

Структура змісту

1. Чіткість і послідовність структурування навчального матеріалу.
2. Наявність інтегровальних розділів у підручнику.
3. Рівномірність розподілу між розділами.
4. Послідовність етапів роботи всередині розділу, параграфу (ключові питання, рекомендації тощо).

Доступність змісту

1. Відповідність складності та обсягу матеріалу можливостям його засвоєння здобувачами певної вікової групи на належному рівні й за встановлений час; особистісна зорієнтованість навчального матеріалу.

2. Відповідність основних питань, завдань, вправ, практичних робіт, завдань і розвитку зв'язного мовлення віковим особливостям здобувачів.

3. Придатність змісту підручника для організації самоосвіти здобувачів, розвитку творчого мислення, формування узагальнювальних та інших груп компетентностей.

4. Наочність і конкретність викладу матеріалу в підручнику.

5. Достатність довідкового забезпечення.

6. Наявність у тексті підручника елементів пояснення (роздуми, доведення, висновки тощо).

7. Відповідність лексично-синтаксичної складності тексту віковим особливостям, емоційності викладу.

8. Дотримання узгодженості із суміжними предметами, наступності раніше вивченого матеріалу.

Навчально-методичний апарат

1. Методична доцільність системи введення наукових понять, основних положень і висновків, вибору способу викладу.
2. Наявність засобів підвищення мотивації до навчання, розвитку інтересів учнів до предмета.
3. Наявність засобів рефлексії, зокрема самоконтролю і самооцінювання засвоєння теоретичного й практичного матеріалу.
4. Прикладне спрямування змісту.
5. Методична вартість ілюстративного матеріалу, достатність і доцільність апарату орієнтування (передмова, зміст, рубрикації, сигнали-символи, покажчики різних типів, колонтитул (заголовки розділів, параграфів тощо)).
6. Чіткість зображеного на ілюстраціях.
7. Супроводження ілюстрацій підписами, текстами; їх доречність.
8. Унаочнення ілюстрацією потрібної інформації.
9. Ілюстративний матеріал як самостійне джерело інформації.
10. Наявність графіків, схем, таблиць, діаграм; їх практичне застосування.

Придатність до самостійного використання

1. Визначення чітких завдань на навчальний рік у підручнику.
2. Визначення завдань кожного розділу.
3. Визначення завдань на кожен урок.
4. Відповідність навчальних завдань вимогам програми.
5. Наявність завершальних структурних складників (підсумок, узагальнювальна таблиця, інтегрувальна ситуація, тестових завдань, узагальнювальної вправи тощо).
6. Аргументованість висновків.
7. Рекомендації з використання додаткових засобів навчання (аудіовізуальних та відеоматеріалів, наочних посібників, електронних ресурсів тощо).

Засоби полегшення роботи з навчальною книгою

1. Наявність у підручнику передмови (вступу).
2. Наявність у вступі чи передмові пояснення щодо способів посприяткування підручником для здобувачів і вчителів.
3. Наявність додатків, словників, довідкових та інших таблиць.

Забезпечення виховної, розвивальної та здоров'язбережувальної функцій

1. Наявність у підручнику дидактичного матеріалу, що сприяє формуванню патріотизму, любові і поваги до Батьківщини, свого народу, його мови, державних, національних, родинних цінностей, толерантному ставленню кожної людини, незалежно від її статі, етнічної, релігійної, культурної приналежності чи інших ознак, навчає міжнаціонального і міжконфесійного діалогу; виховує особистість, готову до ефективної міжкультурної взаємодії в нових історичних реаліях, чутливу до людської інакшості та нетерпиму до проявів расизму, ксенофобії й нетерпимості до людських відмінностей.

2. Наявність елементів полікультурного виховання як одного з пріоритетних напрямів у підготовці особистості в умовах європейської інтеграції.

3. Наявність матеріалів, що виховують характер, сприяють розвитку особистості, створенню умов для самовизначення і соціалізації здобувача на основі соціокультурних, духовно-моральних цінностей і усталених у суспільстві правил і норм поведінки в інтересах людини, родини, суспільства і держави; навчають раціональному природокористуванню, дотриманню безпечних норм життєдіяльності.

Відповідність гендерному підходу в освіті

1. Паритетність представлення осіб обох статей – рівномірному співвідношенні жіночих і чоловічих образів.

2. Відсутність сегрегації й поляризації за ознакою статі – навмисного розділення осіб обох статей шляхом приписування їм принципово різних форм соціальної активності, зображення їх як протилежностей, що протиставляються одна одній та начебто не мають між собою спільних рис і якостей, спільної діяльності.

3. Відсутність тенденції прив'язувати різні форми активності або пасивність зображуваних людських образів до статі (переважно активність – до чоловічої, пасивність – до жіночої).

4. Відсутність стереотипних гендерних сценаріїв, що прив'язують жіночі образи передусім до приватної сфери (сім'ї, господарства, піклування про дітей), а чоловічі – до інших, масштабніших форм соціальної активності, зображенні осіб обох статей (і дітей, і дорослих) у різноманітних (за змістом та масштабом) ролях і видах діяльності.

5. Зображення людини загалом і загальнолюдських цінностей як через образ чоловіка (що наразі домінує), так і через образ жінки.

Пропоновані методики

1. Наявність зразків виконання вправ і завдань.
2. Наявність пропозицій для написання текстів (рефератів, переказів творів, ділових паперів тощо).
3. Наявність інтерактивних, колективних, індивідуальних форм роботи.
4. Наявність порад здобувачам загальної середньої освіти щодо розв'язання навчальних проблем.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття. Мотивація навчальної діяльності здобувачів вищої освіти.
2. Вступний інструктаж:
 - обговорення теоретичних питань теми;
 - проведення дискусії «Чи потрібно вдосконалювати структуру шкільних підручників з української мови на сучасному етапі?» / за матеріалами журнальних публікацій/;
 - пояснення особливостей виконання завдань лабораторної роботи (матеріали, якими дозволяється користуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.);
 - повідомлення теми, мети і послідовності виконання завдань;
 - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача. Самостійне виконання лабораторної роботи «Аналіз підручників з української мови» (кожен здобувач вищої освіти аналізує окремий шкільний підручник) за схемою аналізу підручника.
4. Завершальний інструктаж. Загальне оцінювання роботи академічної групи.
5. Підбиття підсумків лабораторного заняття.

Лабораторне заняття № 2

Тема: АНАЛІЗ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ НАВЧАННЯ, ВИКОРИСТАНИХ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 10-11 КЛАСАХ

Мета: Навчити здобувачів загальної середньої освіти спостерігати за методами і прийомами, які використано на уроках української мови в 10-11 класах, та робити висновки про методичну доцільність їх застосування.

Обладнання: плани-конспекти уроків / запис відеоуроків; схема аналізу методів і прийомів навчання.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Повторити теоретичний матеріал за такими питаннями:

- Поняття про методи і прийоми навчання української мови в 10-11 класах.
- Інтерактивні методи навчання української мови в 10-11 класах.
- Дидактичні вимоги до вибору методів навчання.

2. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентиліук: М.І. Пентиліук, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 108-121.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. С. 80-87. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
- Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Концепція навчання української мови учнів ліцею / за заг. ред. д-ра пед. наук Н.Б. Голуб. Київ: Педагогічна думка, 2019. С. 32-36. URL: <https://cutt.ly/RTEzUgk>

б) допоміжну:

- Голуб Н.Б. Методи в теорії й практиці навчання української мови у закладах загальної середньої освіти: аналітичний аспект. *Українська мова і література в школі*. 2021. №1 (154). С. 2-8. URL: <https://cutt.ly/8U30ACD>

- Методи навчання української мови: сучасний контекст: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва О.М. Київ: Педагогічна думка, 2021. 120 с. URL: <https://cutt.ly/qU3TBfX>
- Проблеми методів компетентнісно орієнтованого навчання української мови в закладах загальної середньої освіти: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва О.М. Київ: Педагогічна думка, 2020. 120 с. URL: <https://cutt.ly/Hlw7b7v>
- Горошкіна О.М. Формування предметної компетентності учнів ліцею на уроках української мови: практичний аспект. *Українська мова і література в школі*. 2020. №1 (108). С. 9-13. URL: <https://cutt.ly/cIYGAPW>

3. Пригадати відеоурок української мови, проведений у 10 класі (URL: <https://cutt.ly/cPuXSah>), фотографію та аналіз якого ви готували на практичне заняття № 3.

4. Ознайомитися з орієнтовною схемою аналізу методів і прийомів, використаних на уроці української мови.

ОРІЄНТОВНА СХЕМА АНАЛІЗУ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ, ВИКОРИСТАНИХ НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Загальні відомості про урок

- 1.1. Тема уроку, автор, повні бібліографічні дані (зокрема, гіперпосилання).
- 1.2. Тип уроку, форма його проведення (традиційна / нетрадиційна).
- 1.3. Структура уроку, його етапи.

2. Загальні відомості про методи і прийоми

- 2.1. Перерахувати методи і прийоми, які використано на уроці.
- 2.2. Зазначити відповідність методів типу і структурі уроку української мови, віковим особливостям здобувачів, рівню їхніх знань тощо.
- 2.3. Схарактеризувати актуальність методів, відповідність вимогам сучасної освітянської галузі та реформі «Нова українська школа». Різноманітність методів.
- 2.4. Поєднання фронтальної, групової, парної та індивідуальної роботи.
- 2.5. Співвідношення відтворювальної та творчої розумової діяльності здобувачів. Методи і прийоми, що спонукають здобувачів до активної творчої діяльності, критичного мислення тощо.

2.6. Використання засобів навчання на уроці української мови: підручники, посібники, збірники вправ і завдань, лексикографічні видання, тексти художніх творів, дидактичний матеріал, наочність (зорова, слухова, зоро-слухова), технічні та інформаційно-комунікаційні засоби тощо.

3. Характеристика методів і прийомів

3.1. *Метод усного викладу вчителем теоретичного матеріалу*: форма подання матеріалу (розповідь, пояснення, лекція тощо); спосіб організації матеріалу (описово-розповідний, проблемний); мовлення вчителя; дотримання норм сучасної української літературної мови; послуговування невербальними засобами комунікування; послідовність викладу матеріалу; доступність; використання наочності; обсяг пояснення; наявність висновків; використання різних прийомів; наявність прикладів; способи активізації уваги здобувачів; наявність записів у робочих зошитах, їх обсяг та ін.

3.2. *Бесіда*: використання різновидів бесіди; підготовленість і логічність запитань, точність їх формулювання; дотримання методики постановки запитань; види запитань (аналітичні, синтетичні та інші); творчий підхід; спонукання здобувачів до розв'язання проблем; тривалість бесіди; темп бесіди; поведінка вчителя (вислуховування здобувачів, наявність додаткових запитань і власних думок учителя, розподіл запитань між здобувачами з урахуванням рівня знань) та ін.

3.3. *Спостереження й аналіз мовних явищ*: різновиди прийомів; доцільність добору дидактичного матеріалу для спостереження; правильна постановка завдань (проблем); уміла організація роботи; способи привернення уваги здобувачів; спонукання здобувачів формулювати правила; ступінь самостійності здобувачів; наявність елементів бесіди та лінгвістичного експерименту; залучення вчителем додаткової літератури та ін.

3.4. *Робота за підручником*: різновиди прийомів; доцільність використання; прийоми спонукання до самостійної роботи; проведення вступної бесіди; наявність інструктажу вчителя та відтворювальної бесіди; добір власних прикладів до теоретичного матеріалу тощо; підбиття підсумків.

3.5. *Метод вправ*: різновиди вправ; чергування різних видів вправ та їх послідовність; наявність творчих вправ; варіювання умов виконання і ступеня складності; урахування виду теоретичного матеріалу,

вікових особливостей здобувачів та ін.; наявність інструктажу вчителя та пояснення виконання; кількість вправ, обсяг дидактичного матеріалу, урахування соціокультурної змістової лінії, наскрізних ліній, потреби формування ключових компетентностей здобувачів та ін.

3.6. *Інтерактивні та інноваційні методи, сучасні технології навчання* на уроці української мови, їх різновиди та доцільність застосування.

3.7. Прийоми навчання на уроці української мови: прийоми мисленнєвої діяльності (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, зіставлення, абстрагування, класифікація, диференціація та ін.); специфічні прийоми (види мовного розбору, групування мовних явищ, заміна одних мовних одиниць іншими, поширення речення, переставляння мовних одиниць, конструювання речень, стилістичний експеримент, відмінювання слів, прийоми роботи з текстом тощо); прийоми проблемного навчання (постановка проблемного питання, аналіз ситуації, висловлювання припущень, встановлення зв'язків між мовними явищами, аналіз мовних фактів, зіставлення їх, перевірка правильності доказів, формулювання висновків і узагальнень), доцільність та особливості їх застосування.

4. Висновки про доцільність використання методів і прийомів. Рекомендації та побажання

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття. Мотивація навчальної діяльності здобувачів вищої освіти.
2. Вступний інструктаж:
 - актуалізація опорних знань здобувачів вищої освіти з теми «Методи і прийоми навчання на уроках української мови в 10-11 класах»;
 - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється послуговуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
 - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.

3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання здобувачами вищої освіти лабораторної роботи. Завдання: проаналізувати методи і прийоми, які використано на уроках української мови (див. додаток до заняття).
4. Завершальний інструктаж. Загальне оцінювання роботи академічної групи.
5. Підбиття підсумків лабораторного заняття.

Лабораторне заняття № 3

Тема: ПРЕЗЕНТАЦІЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

Мета: Набути вміння та навички представляти власні шляхи розв'язання певної методичної проблеми на уроках української мови в 10-11 класах, демонструвати ораторські й комунікативні здібності.

Обладнання: комп'ютер, методичні матеріали з української мови, плани-конспекти уроків, дидактичні матеріали, презентації.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 382-392.

б) допоміжну:

- Хоменко А. Місце інформаційних ресурсів у методичній системі роботи вчителя української мови. *Українська мова і література в школах України*. 2019. № 5. С. 37-39.
- Кучерук О.А., Башманівська Л.А. Розвиток духовно-творчого потенціалу майбутнього вчителя української мови і літератури в процесі лінгводидактичної підготовки. *Проблеми освіти*: зб. наук. праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. Вип. 92. С. 35-39. URL: <https://cutt.ly/VQ6PTgn>

2. Упорядкувати теку допоміжних матеріалів для викладання окремих тем із української мови в 10-11 класах: плани-конспекти уроків, аналізи уроків, дібрані вправи й завдання та ін.

3. Підготувати творчий звіт у форматі презентації, створеної за допомогою спеціальних програм PowerPoint / Canva тощо, про дослідження самостійно обраної методичної теми, складниками якого є теоретична й практична частини, зокрема плани-конспекти уроків, система вправ і завдань, дидактичний матеріал тощо (*див. план лабораторного заняття*).

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття. Мотивація навчальної діяльності здобувачів вищої освіти.
2. Вступний інструктаж:
 - вступне слово викладача;
 - пояснення особливостей виконання завдань лабораторної роботи (матеріали, якими дозволяється користуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.);
 - повідомлення теми, мети і послідовності виконання завдань;
 - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача. Презентація здобувачами вищої освіти методичних розробок:
 - прослуховування й аналіз творчих звітів про дослідження самостійно обраної методичної теми.
4. Завершальний інструктаж. Загальне оцінювання роботи академічної групи.
5. Підбиття підсумків заняття.

ТЕМИ ДЛЯ МЕТОДИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ¹

1. Шляхи формування мовної особистості випускника закладу загальної середньої освіти.
2. Проблемність на уроках української мови в 10-11 класах.
3. Розвиток пізнавальних здібностей учнів на уроках української мови в 10-11 класах.
4. Диференційоване навчання на уроках української мови в 10-11 класах.
5. Удосконаленням усного мовлення учнів 10-11 класів.
6. Удосконаленням писемного мовлення учнів 10-11 класів.
7. Організація самостійного вивчення учнями матеріалу з української мови за підручником.
8. Упровадження нетрадиційних методів навчання на уроках української мови в 10-11 класах.

¹ № теми для досліджень відповідає порядковому номеру здобувача вищої освіти в журналі обліку роботи академічної групи.

9. Удосконалення культури мовлення учнів 10-11 класів.
10. Удосконалення риторичних умінь на уроках української мови в 10-11 класах.
11. Розвиток текстотворчих умінь учнів 10-11 класах.
12. Удосконалення навичок читання на уроках української мови в 10-11 класах.
13. Формування правописних умінь і навичок на уроках української мови в 10-11 класах.
14. Формування пунктуаційних умінь і навичок на уроках української мови в 10-11 класах.
15. Формування стилістичних компетентностей на уроках української мови в 10-11 класах.
16. Текст як основний засіб навчання української мови в 10-11 класах.
17. Методика використання словників і довідкової літератури на уроках української мови в 10-11 класах.
18. Роль інтернету в мовній і мовленнєвій освіті учнів 10-11 класах.
19. Удосконалення вмінь складати діалоги на уроках української мови в 10-11 класах.
20. Етичні норми мовленнєвої культури на уроках української мови в 10-11 класах.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕДАЦІЇ ЩОДО НАПИСАННЯ ДИПЛОМНИХ РОБІТ ІЗ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Дипломна робота – це самостійне індивідуальне завдання навчально-дослідницького або теоретично-прикладного характеру, яке здобувачі виконують на завершальному етапі навчання в процесі здобуття освітнього ступеня «магістр» у закладі вищої освіти.

Дипломні роботи передбачають:

- закріплення, поглиблення й систематизацію теоретичних знань із методики навчання української мови;
- удосконалення практичних умінь і навичок у процесі розв'язання конкретних методичних завдань;
- формування спеціальних (фахових) компетентностей учителя-словесника;
- розвиток навичок самостійної роботи та оволодіння методикою дослідження й експерименту тощо.

За допомогою дипломної роботи здобувачі вищої освіти доводять рівень власної кваліфікації, уміння здійснювати науковий пошук та самостійно розв'язувати наукові й практичні проблеми.

Дипломна робота засвідчує формування в здобувачів вищої освіти таких спеціальних (фахових) компетентностей:

1) мовно-комунікативна компетентність (здатність формувати й розвивати в учнів мовнокомунікативні уміння й навички);

2) предметно-методична компетентність (здатність моделювати зміст навчання української мови в закладах загальної середньої освіти, здійснювати інтегроване навчання учнів, добирати сучасні ефективні методики й технології під час навчання української мови, оцінювати й моніторити результати навчання учнів);

3) інформаційно-цифрова компетентність (здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, шукати й критично оцінювати інформацію та використовувати її у професійній діяльності вчителя-словесника);

4) психологічна компетентність (здатність враховувати вікові та інші індивідуальні особливості учнів у процесі навчання української мо-

ви в закладах загальної середньої освіти, використовувати належні стратегії роботи з учнями);

5) проєктувальна компетентність (здатність проєктувати осередки виховання і розвитку учнів у процесі вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти);

6) прогностична компетентність (здатність прогнозувати результати освітнього процесу з української мови й планувати його);

7) організаційна компетентність (здатність організовувати процес навчання і розвитку учнів на уроках української мови і в позакласній діяльності);

8) оцінювально-аналітична компетентність (здатність оцінювати результати навчання учнів та аналізувати їх, забезпечувати самооцінювання та взаємооцінювання результатів навчання учнів на уроках української мови);

9) інноваційна компетентність (здатність застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі, використовувати інновації у професійній діяльності вчителя-словесника та застосовувати різноманітні підходи до розв'язання педагогічних проблем) та ін. [46].

Написання дипломної роботи та її захист перед екзаменаційною комісією є перевіркою підготовки фахівця до самостійної діяльності з обраної спеціальності та освітньо-професійної програми, його здібностей самостійно аналізувати стан проблем у певній галузі науки, розробляти необхідні пропозиції. Дипломна робота містить науково обґрунтовані теоретичні та / або експериментальні результати.

Дипломна робота магістра – це розроблений здобувачем вищої освіти комплект документації [23], який передбачає текстову й ілюстративну частини (за потреби). На підставі публічного захисту рішенням екзаменаційної комісії здобувачеві видають диплом установленого зразка про закінчення закладу вищої освіти та присвоюють освітню кваліфікацію «магістр середньої освіти (Українська мова і література)» і професійну кваліфікацію «вчитель української мови і літератури закладу загальної середньої освіти».

Дипломна робота має засвідчити рівень засвоєння здобувачами вищої освіти програмного матеріалу з методики навчання української мови та оволодіння знаннями й навичками, одержаними у процесі навчання, а також уміння застосовувати їх у практичній діяльності вчителя-словесника. Захист дипломної роботи, який проводиться на відкритому

засіданні екзаменаційної комісії, повинен продемонструвати відповідність рівня підготовки випускника вимогам відповідної освітньо-професійної програми.

Дипломна робота має відповідати низці вимог, найважливішими з-поміж яких є:

- актуальність теми, відповідність її сучасному стану й перспективам розвитку методики навчання української мови;
- самостійність наукових пошуків здобувача вищої освіти;
- окреслення наукового апарату (мета й завдання роботи, об'єкт, предмет, гіпотеза, методи дослідження тощо);
- глибина й повнота аналізу наукової літератури з теми дослідження;
- достовірність отриманих результатів;
- аргументованість і конкретність висновків і рекомендацій;
- змістовність;
- логічність викладу матеріалу;
- грамотність, відповідність нормам сучасної української літературної мови, науковий стиль викладу.

У дипломній роботі розглядають певну науково-практичну або методичну проблему: узагальнюють та критично осмислюють теоретичні передумови її розв'язання, обґрунтовують та розробляють положення, а також рекомендації з використання отриманих результатів у практиці навчання української мови.

У процесі підготовки дипломної роботи необхідно:

- виявити глибоке розуміння висунутих наукових концепцій і принципів;
- отримати глибокі знання фактичного матеріалу та застосовувати їх до розв'язання конкретних завдань;
- продемонструвати розвинуте аналітичне мислення, наукові здібності;
- засвідчити ґрунтовні знання зі спеціальності Середня освіта (Українська мова і література), високий рівень фахових знань;
- продемонструвати вміння послуговуватися додатковою літературою;
- виявити зацікавленість до поглибленого дослідження;
- виявити та розвинути навички самостійної роботи.

Здобувачі вищої освіти актуалізують методологію наукового аналізу із теоретичних курсів як необхідну умову для виконання успішної наукової

роботи. Необхідні уміння та навички для реалізації технології виконання дипломної роботи – це написання рефератів, курсових робіт тощо.

Дипломна робота є необхідною формою реалізації його інтелектуальної діяльності, а науковий пошук, самостійні відкриття створюють особливу атмосферу, яка стимулює творчий розвиток інтелектуальних сил особистості. Результати найбільш цікавих досліджень публікують у збірниках наукових праць здобувачів вищої освіти і т. ін.

Дипломна робота виявляє й закріплює творчий і науковий потенціал здобувача вищої освіти, а також може бути сходинкою для подальшої наукової роботи. У процесі її підготовки розвиваються навички самостійного вивчення й узагальнення наукової літератури з будь-якого питання, виявляються нові й нерозв'язані наукові проблеми.

Дипломна робота увідповіднюється із загальними вимогами наукової етики, зокрема щодо наявності необхідних покликань, коректності цитувань тощо [23; 24; 41]. Вона повинна мати належне оформлення, необхідні супроводжувальні документи та бути виконаною й поданою на відповідну кафедру в термін, передбачений графіком освітнього процесу.

Порядок затвердження тематики дипломних робіт, визначення керівника, календарний план підготовки й виконання дослідження, процедуру допуску (зокрема, перевірку на наявність ознак академічного плагіату) й захисту подано в локальних документах Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка [23; 24; 41].

Організаційно процес написання дипломної роботи складається з таких **етапів**:

1. Підготовчого етапу, що полягає у виборі здобувачем вищої освіти теми й отримання індивідуального завдання від керівника дипломної роботи щодо питань, які необхідно розв'язати (ознайомлення зі станом методичної проблеми; визначення мети, завдань, гіпотези, об'єкта, предмета, методологічної основи дипломної роботи; добір методів дослідження, зокрема теоретичних, емпіричних, статистичних; вибір експериментальної бази дослідження; організація й проведення дослідно-експериментальної роботи, визначення структури роботи тощо). На цьому етапі здобувач вищої освіти здійснює інформаційний пошук із теми дипломної роботи, опрацьовує й систематизує матеріал, готує огляд наукової та методичної літератури з досліджуваної проблеми, складає план роботи.

2. Основного етапу, завданням якого є написання чернеткового варіанта дипломної роботи та оформлення науково-довідкового апарату (покликання, список використаних джерел).

3. Завершального етапу, що передбачає коригування дипломної роботи відповідно до зауважень і пропозицій керівника, її технічне оформлення й публічний захист.

Орієнтовну **теми дипломних робіт** розробляють науково-педагогічні працівники відповідних кафедр. Тематика повсякчас оновлюється й оприлюднюється на офіційному сайті кафедри або в модульному об'єктно-орієнтованому динамічному навчальному середовищі (Moodle). Фахова кафедра створює умови для своєчасного ознайомлення здобувачів вищої освіти тематикою дипломних робіт, надає необхідну допомогу щодо вибору теми.

Здобувачеві вищої освіти надають право обрати тему дипломної роботи, визначену фаховою кафедрою, або запропонувати свою з обґрунтуванням доцільності її розроблення.

Назва дипломної роботи має бути стислою, конкретною, чіткою, відповідати суті досліджуваної методичної проблеми, предмету дослідження і змісту виконаної роботи. У назві не допускають використання скорочень (абревіатур), ускладненої та узагальнювальної термінології, уникають слів «Дослідження...», «Аналіз...», «Вивчення...» тощо.

Теми наукових робіт з методики навчання української мови передбачають опрацювання методики вивчення основних розділів курсу української мови, зокрема методики фонетики й орфоєпії, лексики, фразеології, будови слова і словотвору, граматики, орфографії, пунктуації, розвитку зв'язного мовлення, стилістики, вивчення загальних відомостей про мову, удосконалення мовних умінь і навичок та культури мовлення учнів.

Обираючи тему дослідження, важливо чітко усвідомлювати значення матеріалу для майбутньої професійної діяльності. Доречним було б продовжувати, розширювати сферу дослідження, попередньо розпочато з певного розділу сучасної української літературної мови і т. ін.

Готуючи наукові роботи з методики, належну увагу варто приділити глибокому аналізу чинних програм, шкільних підручників, посібників, вміти встановлювати міжпредметні зв'язки в процесі вивчення української мови, використовувати дидактичні можливості методичного апарату навчальної книги, ілюстративний матеріал, вправи тощо.

Складниками дипломної роботи є такі **елементи**:

- титульний аркуш;
- зміст;
- перелік умовних позначень (за необхідності);
- вступ;
- основна частина;
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (за необхідності).

Кожен структурний елемент починають із нової сторінки.

Титульний аркуш (рис. 1 і 2) містить:

- відомче підпорядкування;
- назву закладу вищої освіти, інституту / факультету і кафедри;
- освітній ступінь, на який претендує здобувач вищої освіти;
- прізвище, ім'я, по батькові автора (здобувача вищої освіти);
- тему дипломної роботи;
- курс, групу; шифр і назву галузі знань, спеціальності, освітньо-професійної програми;
- прізвище, ім'я та по батькові наукового керівника, науковий ступінь, учене звання, посаду;
- прізвище, ім'я та по батькові рецензента, науковий ступінь, учене звання, посаду;
- місто і рік виконання дипломної роботи.

Зміст подають на початку дипломної роботи (після титульного аркуша). Він містить назви структурних елементів із зазначенням нумерації та номери їх початкових сторінок, зокрема вступу, розділів, підрозділів та пунктів, висновку до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів подають (за необхідності) як окремий список. Перелік друкують двома колонками, у яких ліворуч за абеткою наводять скорочення, праворуч – їх розшифрування. Терміни, скорочення, символи, позначення і таке інше, які повторюються не більше трьох разів, до переліку не вносять, а їх розшифрування наводять у тексті дипломної роботи під час першого згадування.

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

(назва інституту / факультету)

(назва кафедри)

Дипломна робота

(ступінь вищої освіти)

з теми: _____

Виконав (ла):
здобувач (ка) вищої освіти ___ курсу,
групи _____
освітньо-професійної програми

(назва освітньо-професійної програми)

спеціальності

(шифр і назва спеціальності)

галузі знань

(шифр і назва галузі знань)

(прізвище, ім'я та по батькові)

Керівник:

(прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь,
учене звання, посада)

Рецензент:

(прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь,
учене звання, посада)

Кам'янець-Подільський – 20__

Рис. 1. Структура титульного аркуша дипломної роботи

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Навчально-науковий інститут української філології та журналістики
Кафедра української мови

Дипломна робота
магістра

з теми: **МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІЙНООСВІТНІХ
ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 10-11 КЛАСАХ**

Виконала:
здобувачка вищої освіти 2 курсу
групи Ukr1-M21
освітньо-професійної програми Середня
освіта (Українська мова і література)
спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література)
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
Мельник Тетяна Миколаївна

Керівник:
Попович Анжеліка Станіславівна, доктор
педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри української мови

Рецензент:
Починок Людмила Іванівна, кандидат
філологічних наук, доцент, доцент
кафедри історії української літератури та
компаративістики

Кам'янець-Подільський – 2022

Рис. 2. Зразок титульного аркуша дипломної роботи

У **вступі** подають загальну характеристику дипломної роботи в такій послідовності:

- актуальність теми;
- мета і завдання роботи;
- об'єкт і предмет дослідження;

- гіпотеза дослідження;
- методи дослідження (теоретичні, емпіричні, статистичні);
- експериментальна база дослідження;
- етапи дослідно-експериментальної роботи (коротко);
- практичне значення отриманих результатів;
- апробація результатів дослідження;
- публікації;
- структура та обсяг дипломної роботи (табл. 1).

Таблиця 1

Складники вступу дипломної роботи та їх необхідність

Структура вступу	Необхідність складника
Актуальність теми	+
Мета і завдання дослідження	+
Об'єкт дослідження	+
Предмет дослідження	+
Гіпотеза дослідження	+
Методи дослідження	+
Експериментальна база дослідження	+
Етапи дослідно-експериментальної роботи	+
Практичне значення отриманих результатів	+
Апробація результатів дослідження	+
Публікації	+
Структура та обсяг дипломної роботи	+

Факультативними складниками вступу є методологічна й теоретична основа (педагогічна, методична, лінгвістична та ін.) дипломної роботи.

Актуальність теми. Розкривають сутність і стан розробки наукової проблеми на основі аналізу української та зарубіжної наукової літератури із зазначенням практично розв'язаних завдань, актуальних проблем у галузі методики навчання української мови, підстави і вихідні дані для розроблення теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження. Висвітлення актуальності повинно бути небагатослівним.

На основі філософських, психолого-педагогічних, мовознавчих, методичних джерел з'ясовують ступінь дослідження проблеми та актуальність теми.

Мета має вказувати на об'єкт і предмет дослідження. Мета дипломної роботи – центральний елемент структури і надзвичайно важливий методологічний інструмент дослідження. Вона базується на необхідності виокремити новий аспект проблеми, що досліджується.

Для правильної постановки мети дипломної роботи необхідно чітко визначити:

1) сутність проблеми, що досліджується, та її основні суперечності; основні проблемні питання (теоретичні та (або) експериментальні), які підлягають розв'язанню шляхом наукового дослідження;

2) наявні теоретичні знання, які можуть бути використані для пояснення структури й законів функціонування об'єкта, що вивчається;

3) основні шляхи та обсяги необхідної розробки теоретичного та (або) експериментального обґрунтування об'єкта дослідження;

4) існуючі в психології, педагогіці та лінгводидактиці методи й засоби проведення теоретичного та (або) експериментального обґрунтування об'єкта.

Не варто визначати мету як «дослідження...», «вивчення...», тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на мету.

Формулювання **завдань** повинно бути змістовним, чітким й точним, оскільки вони стають назвами розділів і параграфів, а опис розв'язання поставлених завдань є складником змісту розділів роботи.

Для реалізації мети наукової роботи визначають конкретні завдання, які віддзеркалюють логіку наукового пошуку.

Основні методологічні вимоги до постановки завдань дослідження:

1) завданнями дослідження називають проблемні питання, отримання відповідей на які необхідні для досягнення мети;

2) послідовність постановки викладу завдань дослідження відповідають назві його теми, меті, об'єкту й предмету дослідження;

3) сукупність поставлених у дослідженні завдань повинно бути мінімальною за ознакою їх необхідної достатності для досягнення мети дипломної роботи.

Об'єкт і предмет співвідносяться як загальне і часткове. В об'єкті виокремлюється та його частина, яка є предметом дослідження і визначає тему дипломної роботи.

Об'єкт наукового дослідження виступає загальною сферою пошуку, а предмет – те конкретне, що виявляється у загальній сфері пошуку.

Предмет дослідження завжди вказує на конкретну сторону об'єкта, яка підлягає вивченню. Об'єкт – це ціле, предмет – якась його частина. У процесі визначення об'єкта необхідно враховувати, що об'єкт у методичному дослідженні – це процес або явище, що породжується проблемною ситуацією та обирається для вивчення.

Предмет методичного дослідження міститься в межах об'єкта як вузька, чітко окреслена частина педагогічної реальності, яка безпосередньо досліджується.

Чітке формулювання об'єктно-предметного відношення (не занадто широкого та не занадто вузького) дає змогу дослідникові отримувати наукові, конкретні знання, які можуть впроваджуватися в закладах загальної середньої освіти.

Важливу роль у методичних дослідженнях відіграє **гіпотеза**, яка є конкретною формою наукового передбачення. Гіпотеза – припущення, що висувається для пояснення явища, що вивчається, його сутності, структури, зв'язків, рушійних сил і т. ін. Її вважають основним методичним стрижнем будь-якого дослідження, однак лише тоді, коли гіпотезі підпорядкований цілеспрямований пошук, обробка й аналіз наукової інформації на всіх етапах дослідження.

Є два типи гіпотез:

- описові, що містять причини й можливі наслідки;
- пояснювальні в яких додають пояснення можливих наслідків залежно від певних причин, а також характеризують умови, за яких ці наслідки обов'язково матимуть місце, тобто пояснюють, завдяки яким чинникам і умовам буде досягнуто очікуваного результату.

Для правильної розробки та побудови гіпотези необхідно:

1) однозначно встановити основний рівень розвитку суперечностей найменш розробленого питання проблеми дослідження;

2) деталізувати невизначені чи введені наукові поняття як межі предмета дослідження; на основі логіки дослідження дати однозначне їх трактування; як припущення сформулювати поняття, яких не вистачає;

3) чітко визначитися в розумінні явища, яке є об'єктом дослідження; осмислити його структуру, функції, зв'язки і т. ін.; доповнити аспекти та зв'язки, яких бракує, відповідними припущеннями про їх призначення й функціонування;

4) критично проаналізувати взаємодію елементів, які вивчають, в обсязі явища (об'єкта), що розглядають, і узагальнити (синтезувати) отримані знання в гіпотезу дослідження;

5) чітко і лаконічно обґрунтувати основні моменти та методи теоретичної й емпіричної перевірки гіпотези загалом та її окремих припущень.

Гіпотезу варто формулювати так, щоб її можна було експериментально перевірити. Перебіг того чи того педагогічного явища чи процесу залежить від багатьох чинників, і треба науково обґрунтовано встановити, впливом яких чинників можна нехтувати й водночас, вплив яких чинників є вирішальним.

Гіпотеза дипломної роботи з методики – це зроблене на основі аналізу наукових джерел, власних висновків і спостережень припущення про основні напрями розв'язання наукової проблеми дослідження. У ній важливо зазначити умови активності визначених результатів дослідження для цілей оптимізації та процесу підготовки в закладах загальної середньої освіти.

Гіпотеза в науковому дослідженні може бути як проста, традиційна, так і рівнева, що визначає також і припущення щодо впровадження в освітній процес закладів загальної середньої освіти.

Одним із методологічних напрямів сучасної педагогічної й психологічної науки є системний підхід, який пов'язаний із уявленням, вивченням, конструюванням методичних фактів, явищ і об'єктів як систем. Системне дослідження характеризується:

- а) підходом до досліджуваного явища, об'єкта як цілого;
- б) розкриттям стійких компонентів і зв'язків між ними, які утворюють структуру системи, тобто забезпечують її впорядкованість і організацію;
- в) знаходженням вертикальних і горизонтальних структур, перші з яких передбачають різні рівні та їх ієрархію;
- г) управлінням, за допомогою якого розвивається система, реалізуються зв'язки між різними компонентами та рівнями.

Реалізація системного підходу до дослідження методичних проблем передбачає розробку системи методів наукового дослідження.

Метод дослідження – нормативний обґрунтований спосіб здійснення наукового дослідження; шлях дослідження, який базується на загальних теоретичних уявленнях про сутність об'єкта, який вивчається.

Подають перелік методів дослідження, використаних для розв'язання поставлених у роботі завдань. Перераховувати їх потрібно коротко й конкретно, визначаючи, що саме досліджувалось тим чи тим методом. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності та прийнятності вибору методів. Вибір методів дослідження повинен забезпечити достовірність отриманих результатів і висновків.

Розуміння, визначення й вибір методів дослідження залежать від загальнонаукової та конкретно-наукової методології. Методика дослідження (втілення методу) – вироблений спосіб організації взаємодії суб'єкта й об'єкта дослідження на основі конкретного матеріалу та конкретної процедури.

Методи дослідження бувають:

1) *теоретичні* – вивчення наукової літератури (філософські, психологічні, педагогічні, лінгводидактичні, лінгвістичні й лінгвостилістичні праці, наукові періодичні фахові видання, довідкова література, підручники, навчальні й навчально-методичні посібники, методичні рекомендації тощо), ознайомлення із нормативними, розпорядчими та інструктивно-методичними документами; аналіз документації закладів загальної середньої освіти; метод моделювання системи навчання й такі розумові операції логічного мислення, як аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація, типологізація, абстрагування, систематизація, порівняння, узагальнення тощо;

2) *емпіричні* – педагогічне спостереження за освітнім процесом у закладах загальної середньої освіти (зокрема, спостереження й аналіз уроків української мови), опитування, бесіди з учителями та здобувачами загальної середньої освіти, їх анкетування, тестування, аналіз письмових, творчих і контрольних робіт здобувачів загальної середньої освіти, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду роботи вчителів; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний); моделювання уроків; аналіз планів-конспектів і стенограм уроків української мови та ін.;

3) *статистичні* – кількісний і якісний аналіз експериментальних даних.

Теоретичний аналіз літератури з методики навчання української мови і суміжних дисциплін (філософії, психології, педагогіки, дидактики та ін.) допомагає ознайомитися з історією вивчення того чи того питання, з певними досягненнями й нерозв'язаними аспектами.

Метод цілеспрямованих спостережень за діяльністю здобувачів загальної середньої освіти дає змогу вивчити й узагальнити досвід вчителів, зробити вмотивовані висновки і сформулювати робочу гіпотезу дослідження. Дані, одержані за допомогою цього методу дослідження, підлягають перевірці шляхом належної організації навчання.

Вивчення й узагальнення передового досвіду викладання мови є надійним критерієм для перевірки правильності теоретичних висновків. Дослідник може організувати вивчення досвіду, залучаючи до цього вчителів, які можуть зрозуміти завдання дослідження, застосовувати ту методику, що пропонується. Дослідник спостерігає за викладанням, проводить бесіди з учнями, організовує контрольні роботи, аналізує їх результати та ін.

Педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) дозволяє спостерігати предмет дослідження з точним обліком умов, тому служить надійним засобом перевірки теорії та ефективності окремих методів і прийомів навчання української мови. Цей метод дозволяє виявити об'єктивні закономірності й доказово з'ясувати явища, які вивчаються, одержати науково правильні й переконливі висновки.

Експериментальна база дипломної роботи – це заклади загальної середньої освіти. Зазначають повну назву закладів загальної середньої освіти та визначені класи, на базі яких проводиться дослідно-експериментальна робота. Зазвичай здобувачі вищої освіти проводять педагогічний експеримент упродовж виробничої педагогічної практики.

У вступі коротко характеризують **етапи дослідно-експериментальної роботи** (констатувальний, формувальний, контрольний).

У процесі формулювання **практичного значення отриманих результатів** надають відомості про використання результатів дослідження або рекомендації щодо їх використання.

Апробація результатів дослідження – це зазначення наукових конференцій, семінарів та ін., на яких оприлюднено результати дослідження, викладеного в дипломній роботі.

У вступі вказують кількість **публікацій** (статей, тез та ін.), у яких віддзеркалено основні наукові результати дипломної роботи.

Вступ завершують описом **структури й обсягу дипломної роботи**: подають перелік структурних елементів роботи (кількість розділів і підрозділів), зазначають повний обсяг дипломної роботи й основного тексту, кількість джерел у списку використаних джерел, кількість додатків, таблиць і рисунків.

Методологічна основа дослідження визначає стратегію дипломної роботи. Методологічні питання вивчення тієї чи тієї методичної проблеми можуть бути теоретичними або більш вузькими, конкретними чи прикладними. Загальна й спеціальна методологія дозволяє розробити концепцію дослідження того чи того явища та, як наслідок, аналізувати експериментальні та інші факти з погляду їх загальнотеоретичного розуміння. У дипломній роботі з методики навчання української мови це провідні засади теорії наукового пізнання, ідеї філософії освіти, положення філософії про діалектичне пізнання світу, єдність мови, мовлення й мислення, форми і змісту; положення про мову як засіб спілкування, пізнання й відображення дійсності в людській свідомості, Закони України «Про освіту», Державний стандарт базової середньої освіти, Концепція розвитку педагогічної освіти, концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа», Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, нормативні й розпорядчі документи Міністерства освіти й науки України, наукові дослідження з проблем обґрунтування теоретичних засад сучасних підходів до навчання, зокрема особистісно зорієнтованого, компетентнісного й діяльнісного тощо.

Теоретичною основою в дипломній роботі з методики навчання слугують наукові здобутки психології та психолінгвістики, педагогіки й дидактики, зокрема лінгводидактики та ін. Лінгвістичну основу роботи становлять дослідження, у яких висвітлюються загальномовознавчі питання, різні аспекти історії й теорії лінгвістики.

Складниками **основної частини** дипломної роботи з методики навчання української мови є розділи (два або три), кожний із яких починають із нової сторінки. Розділи дипломної роботи, зазвичай, містять підрозділи (нумерація складається з двох чисел, відокремлених крапкою). За назвою та змістом розділи віддзеркалюють завдання наукового дослідження. На початку розділів може бути передмова з коротким

описом обраного напрямку дослідження й обґрунтування застосованих методів. У кінці розділів формулюють висновки зі стислим викладом наукових і практичних результатів.

У першому розділі (описовому) зазвичай окреслюють основні етапи розвитку наукової думки за розв'язуваною методичною проблемою (завданням), стисло й критично аналізуючи роботи українських і зарубіжних науковців. Вирізняють нерозв'язані питання (завдання), висловлюють власні міркування, демонструють уміння аргументовано доводити думку, спираючись на теоретичні праці та ілюструючи достатньою кількістю фактів. Бажано завершити цей розділ коротким узагальненням про необхідність проведення свого дослідження (виконання дипломної роботи).

У другому розділі (аналітичному) обґрунтовують вибір напрямку досліджень, викладають загальну методику проведення дослідження, подають способи розв'язання завдань та їх порівняльний аналіз. Описують основні тенденції, закономірності, гіпотези, що розглядаються, принципи дії та характеристики використаних методів, прийомів і методик та ін. Подають перебіг дослідження, умови та основні етапи експерименту, з вичерпною повнотою викладають результати власних досліджень, описують шляхи їх отримання та їх новизну. Дають оцінку повноти розв'язання поставлених завдань, достовірності одержаних результатів (характеристик, параметрів) та порівнюють одержані результати з аналогічними результатами українських і зарубіжних дослідників, обґрунтовують необхідність додаткових досліджень. Ця частина дипломної роботи містить, наприклад, систему урочної та позаурочної роботи, пов'язану з предметом чи матеріалом дослідження, систему вправ для практичної реалізації результатів дослідження, методичні рекомендації з вивчення певного розділу або теми лінгвістики тощо.

У другому розділі розробляють систему вправ, методів і прийомів навчання української мови або систему уроків, що забезпечують ефективність вивчення певної теми, описують експериментальну перевірку тверджень, висловлених у дипломній роботі. Організація експерименту забезпечує вірогідність, валідність і надійність одержуваних результатів і висновків. У разі провадження дослідно-експериментальної роботи в закладах загальної середньої освіти зазвичай укладають програму педагогічного експерименту.

Педагогічний експеримент (його проведення передбачає організацію за вмотивованою системою викладання того чи іншого розділу або теми в одному чи кількох класах) супроводжується контрольним експериментом з тієї самої теми в інших класах та закладах загальної середньої освіти. Зазвичай обмежуються двома класами (експериментальним і контрольним), в яких студент-практикант використовує однаковий матеріал, але варіює прийоми роботи. Проведення такого експерименту важливе навіть тоді, коли класи не зовсім однакові (за рівнем знань, психологічними особливостями тощо).

Для здійснення педагогічного експерименту продують його мету й завдання, план проведення (етапність), готують необхідні методичні матеріали, складають інструкцію проведення експерименту відповідно до накресленого плану, розробляють систему обліку одержаних результатів експерименту та їх обробки.

Програма педагогічного експерименту передбачає:

- відбір інформативного (дослідного) матеріалу для наступної розробки змісту, форм, методів організації роботи на уроках української мови;
- розробку критеріїв відбору відповідного матеріалу для здобувачів загальної середньої освіти певного віку;
- проведення констатувального зрізу (на основі розроблених опитувальників), у процесі якого з'ясовується рівень знань здобувачів загальної середньої освіти про певні мовні одиниці, вміння ними послуговуватися у відповідних ситуаціях;
- добір контрольних і експериментальних класів з приблизно однаковим рівнем знань, науково-обґрунтований відбір принципів, методів і прийомів навчання, розробку оптимальної системи завдань, вправ, занять для учнів експериментального класу, визначення переліку відповідних умінь;
- порівняльний аналіз результатів проведених контрольних робіт, тестів у контрольних і експериментальних класах;
- зіставлення результатів із концепціями й науковими теоріями, формулювання загальних висновків, оцінювання перспектив подальшої розробки проблеми.

Попередню підготовку з планування експериментально-дослідного навчання спрямовують на з'ясування прогнозованого результату, мети й завдань експериментальної роботи; місця (заклади загальної середньої освіти) й учасників експерименту (здобувачі загальної середньої освіти); етапів проведення дослідження; змісту експериментальної роботи; методів й умов проведення педагогічного експерименту; якісної характеристики учасників експерименту; показників, критеріїв і рівнів оцінювання результатів дослідження; процедури обробки й інтерпретування отриманих даних.

Основна мета експерименту – перевірити ефективність розробленої методичної системи навчання української мови або її складника й підтвердити достовірність гіпотези.

Завданнями експерименту можуть бути такі:

- 1) вивчити стан навчання української мови (певного аспекту) в закладах загальної середньої освіти;
- 2) виявити початковий рівень знань, умінь і навичок з української мови (певного розділу / теми) в здобувачів загальної середньої освіти;
- 3) ознайомитися з програмами української мови для певного класу, розробити й апробувати авторські методи / прийоми навчання;
- 4) розробити й обґрунтувати окремий складник методичної системи навчання української мови;
- 5) виявити, обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов реалізації складника методичної системи навчання української мови;
- 6) визначити ефективні форми, методи, засоби, технології навчання української мови для закладів загальної середньої освіти;
- 7) перевірити ефективність розробленого складника (аспекту) методичної системи навчання української мови;
- 8) опрацювати й проаналізувати результати експериментального навчання;
- 9) скорегувати теоретичні й методичні рекомендації щодо навчання української мови в закладах загальної середньої освіти та ін.

Етапи проведення педагогічного експерименту схарактеризовано в *таблиці 2*.

Зміст етапів педагогічного експерименту

№ з/п	Етап експерименту	Зміст етапу	Методи наукового дослідження
1	2	3	4
1.	<i>Підготовчий етап</i>	<ul style="list-style-type: none"> теоретичне осмислення теми наукового дослідження; аналіз наукової літератури з психології, психолінгвістики, педагогіки, дидактики, лінгводидактики, лінгвістики; окреслення суперечностей між існуючою практикою навчання української мови та сучасними вимогами суспільства; визначення й конкретизування вихідних положень, об'єкта, предмета, гіпотези, завдань і методів дослідження; визначення експериментальної бази дослідження; розроблення методики констатувального експерименту тощо 	<ul style="list-style-type: none"> вивчення наукової літератури, нормативних, розпорядчих та інструктивно-методичних документів; аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація, систематизація, порівняння, узагальнення й інші; вивчення й узагальнення науково-педагогічного досвіду роботи вчителів
2.	<i>Констатувальний етап</i>	<ul style="list-style-type: none"> осмислення гіпотези дослідження; розроблення критеріїв і показників експериментального навчання; проведення діагностики й проміжних зрізів для виявлення рівнів сформованості знань, умінь і навичок учнів; анкетування учнів і вчителів української мови; вивчення існуючої системи навчання української мови в закладах загальної середньої освіти України; ознайомлення з планами-конспектами уроків української мови із вивчення певних тем / розділів, розроблених учителями української мови; відвідування й аналіз уроків української мови у процесі педагогічної практики (відеоуроків); визначення лінгводидактичних засад навчання української мови; розроблення програми експериментального навчання тощо 	<ul style="list-style-type: none"> аналіз документації закладів загальної середньої освіти України щодо вивчення української мови; спостереження за освітнім процесом у закладах загальної середньої освіти; вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду роботи вчителів; опитування, бесіди, анкетування; перевірка письмових, творчих і контрольних робіт учнів; аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація, систематизація, порівняння, узагальнення; тестування; оцінювання й самооцінювання; педагогічний експеримент; статистичні методи

1	2	3	4
3.	<i>Формувальний етап</i>	<ul style="list-style-type: none"> • апробування розробленого складника методичної системи навчання української мови; • забезпечення відповідних педагогічних умови для ефективного функціонування цього складника й розроблення заходів щодо його реалізації; • аналіз динаміки формування знань і вмінь учнів та ін. 	<ul style="list-style-type: none"> • аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація, систематизація, порівняння, узагальнення й інші; • спостереження за освітнім процесом у закладах загальної середньої освіти; • опитування, бесіди; • тестування; • оцінювання й самооцінювання; • перевірка письмових, творчих і контрольних робіт учнів; • педагогічний експеримент; • статистичні методи
4.	<i>Контрольний етап</i>	<ul style="list-style-type: none"> • перевірка ефективності запропонованого складника методичної системи навчання української мови; • визначення рівня знань, умінь і навичок учнів за результатами експериментального навчання; • проведення кількісно-якісного аналізу здобутих результатів формувального експерименту; • узагальнення результатів дослідження; • формулювання висновків щодо експериментально-дослідного навчання 	<ul style="list-style-type: none"> • аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація, систематизація, порівняння, узагальнення й інші; • спостереження за освітнім процесом у закладах загальної середньої світи; • тестування; • оцінювання; • статистичні методи

На першому (підготовчому) етапі педагогічного експерименту теоретично осмислюють тему, аналізують наукову літературу з психології, психолінгвістики, педагогіки, дидактики, лінгводидактики, лінгвістики, лінгвостилістики; узагальнюють досвід навчання української мови в закладах загальної середньої освіти, зокрема розглядають Стандарт базової середньої освіти, навчальні плани, програми. На цьому етапі окреслюють суперечності між існуючою практикою навчання української мови (певного аспекту) та сучасними вимогами суспільства, визначають і конкретизують вихідні положення, об'єкт, предмет, гіпотезу, завдання й методи дослідження, розробляють методику констатувального етапу експерименту. До того ж розробляють плани-конспекти уроків, систему вправ і завдань та інше.

Другий (констатувальний) етап педагогічного експерименту передбачає розроблення критеріїв і показників експериментального навчання, проведення діагностики й проміжних зрізів для виявлення рівнів сформованості знань, умінь і навичок в учнів з української мови. Мета констатувального етапу експерименту – вивчення наявної системи навчання української мови в закладах загальної середньої освіти. З урахуванням результатів констатувального етапу експерименту визначають лінгводидактичні засади певного складника методичної системи навчання української мови, розробляють програму експериментального навчання із використанням ефективних підходів, принципів, методів, прийомів, засобів і технологій тощо.

Третій (формульальний) етап спрямовують на доведення впливу визначених чинників на процес навчання української мови в закладах загальної середньої освіти. Тут застосовують спеціально розроблений аспект (компонент) методичної системи навчання української мови, спрямований на підвищення ефективності підготовки учнів.

Четвертий (контрольний) етап дослідження пов'язаний із перевіркою ефективності запропонованого складника (аспекту) методичної системи навчання української мови, зокрема визначенням рівня знань, умінь і навичок учнів за результатами експериментального навчання, проведенням кількісно-якісного аналізу здобутих результатів формульального етапу експерименту. На цьому етапі узагальнюють результати дослідження, формулюють висновки, які загалом мають підтвердити гіпотезу дослідження.

Наприклад, у дипломній роботі «Реалізація принципу диференційованого навчання у процесі вивчення фонетики української мови в 10 класі» доцільною є така структура:

Вступ

Розділ 1. Диференційований підхід – основне поняття особистісно зорієнтованого навчання

1.1. Загальні питання особистісно зорієнтованого навчання

1.2. Педагогічні та психологічні аспекти диференційованого навчання

1.3. Методичні засади диференційованого навчання

Розділ 2. Методи й прийоми застосування диференційованого навчання у процесі вивчення фонетики на уроках української мови

2.1. Закономірності використання диференційованого навчання на уроках української мови

2.2. Види різнорівневих вправ і завдань з фонетики української мови

Розділ 3. Експериментальна перевірка ефективності різнорівневих вправ та завдань із фонетики на уроках української мови в 10 класі

3.1. Завдання і методика експерименту

3.2. Перебіг педагогічного експерименту

3.3. Результати експериментального навчання

3.4. Рекомендації з використання диференційованих завдань на уроках української мови

Висновки

Список використаних джерел

У **висновках** узагальнюють проведену роботу, підсумовують власні спостереження, оцінюють результати, одержані під час дослідження, а також пропонують рекомендації щодо їх практичного використання. Тут необхідно показати ступінь досягнення поставленої мети, виконання завдань. У першому пункті висновків коротко оцінюють стан питання, у наступних – розкривають методи розв'язання поставлених завдань. У висновках зазначають те позитивне, що вдалося виявити в процесі вивчення теми, недоліки й перспективи подальшого дослідження проблеми, короткі рекомендації.

Список використаних джерел формують одним із таких способів:

- у порядку появи покликань у тексті;
- в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків;
- у хронологічному порядку.

До переліку використаних джерел включають, зазвичай, ті джерела, на які зроблено покликання в роботі або ті джерела, які віддзеркалюють відповідну тему й відомі авторів роботи.

Кількість використаних джерел зазвичай має становити 70 ± 10 позицій [23, с. 26].

Бібліографічний опис зазвичай наводять відповідно до стандартів бібліотечної та видавничої справ [11] (табл. 3).

Приклади оформлення бібліографічного опису¹

Характеристика джерела	Приклад оформлення
1	2
Книги: Один автор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 82 с. 2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців : історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917–1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с. 3. Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919–1993 рр.) : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 600 с. 4. Вагіна О. М. Політична етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 102 с. 5. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн : курс лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 145 с. 6. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 240 с. 7. Гурська Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2016. 172 с. 8. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника : навч. посіб. Київ : Талком, 2016. 340 с.
Два автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. 196 с. 2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 130 с.
Два автори	<ol style="list-style-type: none"> 3. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с. 4. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 102 с. 5. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с. 6. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.

¹ Приклади оформлення бібліографічного опису відповідно до ДСТУ 8302:2015. URL: <https://cutt.ly/kG5fPM7>

1	2
Три автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2015. 312 с. 2. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. О. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 206 с. 3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с. 4. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 476 с.
Чотири і більше авторів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : ЦУЛ, 2016. 528 с. 2. Бікулов Д. Т, Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с. 3. Операційне числення : навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 88 с. 4. Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с. 5. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	<ol style="list-style-type: none"> 1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с. 2. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ : ЦУЛ, 2016. 232 с. 3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В.М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.
Без автора	<ol style="list-style-type: none"> 1. 25 років економічному факультету: історія та сьогодення (1991–2016) : ювіл. вип. / під заг. ред. А. В. Череп. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 330 с. 2. Криміналістика : конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Галана ; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ : ЦУЛ, 2016. 320 с. 3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с. 4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с. 5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ : ЦУЛ, 2017. 176 с. 6. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку / за ред.: Т. О. Коломоець, В. К. Колпакова. Запоріжжя, 2017. 328 с.

1	2
Без автора	<p>7. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2016. 488 с.</p> <p>8. Адміністративно-правова освіта у персоналіях : довід. / за заг. ред.: Т. О. Коломєць, В. К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2015. 352 с.</p> <p>9. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5–6 жовт. 2017 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 216 с.</p> <p>10. Країни пострадянського простору: виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с.</p> <p>11. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.</p>
Багатотомні видання	<p>1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с.</p> <p>2. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с.</p>
Автореферати дисертацій	<p>1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 20 с.</p> <p>2. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.</p> <p>3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.</p>
Дисертації	<p>1. Авдеєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII – початок ХХ ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с.</p> <p>2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл : дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с.</p> <p>3. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.</p>

1	2
Законодавчі та нормативні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с. 2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178–179). С. 10–22. 3. Повітряний кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 48–49. Ст. 536. 4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2018). 5. Деякі питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. Офіційний вісник України. 2017. № 4. С. 530–543. 6. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017–2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. Урядовий кур'єр. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10. 7. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. Офіційний вісник України. 2017. № 20. С. 136–141. 8. Інструкція щодо заповнення особової картки державного службовця : затв. наказом Нац. агентства України з питань Держ. служби від 05.08.2016 р. № 156. Баланс-бюджет. 2016. 19 верес. (№ 38). С. 15–16.
Архівні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лист Голови Спілки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71. 2. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3. 3. Наукове товариство ім. Шевченка. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаніка НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.
Патенти	<ol style="list-style-type: none"> 1. Люмінесцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с. 2. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.
Препринти	<ol style="list-style-type: none"> 1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1).

1	2
Стандарти	<ol style="list-style-type: none"> 1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація). 2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с. 3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).
Каталоги	<ol style="list-style-type: none"> 1. Історико-правова спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Землянщина. Харків, 1996. 64 с. 2. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін.; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів : Новий час, 2003. 160 с.
Бібліографічні покажчики	<ol style="list-style-type: none"> 1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності : бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала ; Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 60 с. 2. Микола Лукаш : біобібліогр. покажч. / уклад. В. Савчин. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 10). 3. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні : бібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування). 4. Лисодєд О. В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992–2002 / ред. О. Г. Кальман. Харків : Одісей, 2003. 128 с. 5. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856–2013). Київ : Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики ; вип. 3).
Частина видання: книги	<ol style="list-style-type: none"> 1. Гетьман А. П. Екологічна політика держави: конституційно-правовий аспект. Тридцять лет с екологическим правом : избранные труды. Харьков, 2013. С. 205–212. 2. Коломоєць Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Київ, 2009. С. 195–197. 3. Алексєєв В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.

1	2
<p>Частина видання: матеріалів конференцій (тези, доповіді)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. Голодомор 1932–1933 років: втрати української нації : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136. 2. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134–137. 3. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53. 4. Соколова Ю. Особливості впровадження проблемного навчання хімії в старшій профільній школі. Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичних, фармацевтичних та природничих наук : матеріали III регіон. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 29 листоп. 2014 р. Запоріжжя, 2014. С. 211–212.
<p>Частина видання: довідкового видання</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кучеренко І. М. Право державної власності. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673. 2. Пирожкова Ю. В. Благодійна організація. Адміністративне право України : словник термінів / за ред.: Т. О. Коломoeць, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55. 3. Сірий М. І. Судова влада. Юридична енциклопедія. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.
<p>Частина видання: продовжаного видання</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Коломoeць Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формулювання їх застосування. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46. 2. Левчук С. А., Хмельницький А. А. Дослідження статичного деформування складених циліндричних оболонок за допомогою матриць типу Гріна. Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159. 3. Левчук С. А., Рак Л. О., Хмельницький А. А. Моделювання статичного деформування складеної конструкції з двох пластин за допомогою матриць типу Гріна. Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212–218. 4. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. Проблеми законності. Харків, 2011. Вип. 115. С. 200–206.

1	2
Частина видання: періодичного видання (журналу, газети)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. Часопис Київського університету права. 2007. № 4. С. 88–92. 2. Коломоєць Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. Право України. 2017. № 5. С. 71–79. 3. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. Урядовий кур'єр. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5. 4. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. Юридичний вісник України. 2017. 20–26 жовт. (№ 42). С. 14–15. 5. Bletskan D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂: ab initio modeling and comparison with experiment. Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics. 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108.
Електронні ресурси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Влада очима історії : фотовиставка. URL: https://cutt.ly/wG5ujws (дата звернення: 15.11.2017). 2. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 5. С. 115–118. URL: https://cutt.ly/mG5uU3b 3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 20–27. URL: https://cutt.ly/MG5urgQ (дата звернення: 15.11.2017). 4. Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. Наука та інновації. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: https://doi.org/10.154

Список використаних джерел подають одним із стилів оформлення списку наукових публікацій: MLA (Modern Language Association) style, APA-1,2 (American Psychological Association) style, Chicago/Turabian-style-1, Harvard style-1, ACS (American Chemical Society) style, AIP (American Institute of Physics) style, IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineers) style, Vancouver style-1, OSCOLA, APS (American Physics Society) style-1, Springer MathPhys Style [3].

Додатки – це ті засоби, за допомогою яких створюється експериментальна частина роботи (взірці дидактичного матеріалу, ілюстрації, таблиці, вправи, плани-конспекти уроків й т. ін.).

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Текст основної частини дипломної роботи є основним текстом. Рекомендований обсяг основного тексту дипломної роботи зазвичай становить 80-90 друкованих сторінок [23, с. 15]. До зазначеного обсягу не належить список використаних джерел і додатки, але сторінки цих структурних частин нумерують наскрізно.

Дипломну роботу виконують комп'ютерним способом і оформлюють на білих аркушах формату А4 (210 x 297 мм) через 1,5 міжрядкових інтервали, 14 кеглем шрифту Times New Roman. Розміри полів: ліве – не менше 20-25 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє і нижнє – не менше 20 мм.

Окремі слова та формули, що вписують до надрукованого тексту, мають бути чорного кольору та близьку до основного тексту густоту. Опіски і графічні неточності, виявлені в процесі написання роботи, виправляють підчищенням або зафарбуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого тексту. Допускається наявність не більше двох виправлень на одній сторінці.

Дипломну роботу пишуть українською мовою й подають до захисту переплетеною. Текст роботи повинен бути стислим, точним та логічно послідовним. Текст викладають із дотриманням норм сучасної української літературної мови й із використанням наукового стилю.

Кожну структурну частину роботи розпочинають з нової сторінки. Заголовки структурних частин – ЗМІСТ, ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ – друкують великими літерами в центрі рядка без крапки в кінці. Відстань між заголовком та наступним або попереднім текстом має бути не менше двох рядків.

Розділи і підрозділи повинні мати **заголовки**. Пункти і підпункти можуть мати заголовки. Заголовки підрозділів друкують на окремому рядку маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу в розрядці в підбір до тексту. У кінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка. Не можна розміщувати заголовок у нижній частині сторінки, якщо після нього залишається тільки один рядок тексту.

Розділи, підрозділи, пункти і підпункти нумерують арабськими цифрами без знака №. Першою сторінкою дипломної роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних сторінках номер просявляють зазвичай у правому верхньому куті без крапки в кінці зі збереженням наскрізної нумерації усього тексту.

Такі структурні частини роботи, як зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, список використаних джерел не мають порядкового номера. Усі аркуші, на яких розміщені ці структурні частини дипломної роботи, нумерують звичайно. Не нумерують лише їх заголовки, тобто не можна друкувати: «1. ВСТУП» або «Розділ 6. ВИСНОВКИ». Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу.

Номер підрозділу складається з номера розділу та порядкового номера підрозділу, розділених крапкою, наприклад: 2.3. (третій підрозділ другого розділу). У кінці номера підрозділу ставимо крапку. Потім у тому ж рядку друкують заголовок підрозділу. Номер пункту складається з номера розділу, номера підрозділу і порядкового номера пункту, розділених крапками. У кінці номера ставлять крапку, наприклад: 1.3.2. (другий пункт третього підрозділу першого розділу). Потім у тому ж рядку подають назву пункту. Пункт може не мати заголовка. Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими правилами, що й пункти.

Ілюстрації розміщують безпосередньо після тексту, де вони згадуються вперше, або на наступній сторінці. Основними видами ілюстративного матеріалу є рисунок, схема, фотографія, діаграма, графік та ін. На всі ілюстрації (власні та запозичені) у роботі подають покликання. Ілюстрації наводять в основній частині дипломної роботи або в додатках.

Ілюстрації і таблиці, розміщені на окремих сторінках, включають до загальної нумерації сторінок. Таблицю та рисунок, розміри якого більше формату А4, ураховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування у тексті або в додатках.

Ілюстрації позначають словом «**Рис.**» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер

ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Наприклад: **Рис. 1.2** (другий рисунок першого розділу). Номер ілюстрації, її назва й пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в розділі подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами.

Окремі матеріали дипломної роботи подають у формі **таблиці**. Таблицю розміщують безпосередньо після тексту, в якому її згадують уперше, або на наступній сторінці. На всі таблиці подають покликання в тексті. Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. У правому верхньому кутку над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням номера. Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу). Якщо в розділі є лише одна таблиця, її нумерують за загальними правилами. Коли частину таблиці переносять на інший аркуш (сторінку), то слово «Таблиця» і її номер вказують один раз праворуч над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовж. табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовж. табл. 1.2». Кожна таблиця має назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту. Назву наводять жирним шрифтом. Наприклад:

Таблиця (номер)

Назва таблиці

Головка					Заголовки граф
					Підзаголовки граф
Рядки					
	Боковик (заголовки рядків)	Графи (колонки)			

Текст у таблиці друкують зазвичай 12 кеглем з одинарним інтервалом. Якщо цифрові або інші дані не подають, то в ньому ставлять прочерк.

У процесі написання дипломної роботи здобувач повинен покликатися на цитовану літературу, або на ту літературу, звідки взято ідеї, висновки, питання, вивченню яких присвячено роботу [11]. Покликатися варто на останні видання. **Покликання** на літературу в тексті роботи розмішують у квадратних дужках, наприклад: [12, с. 387] або [Іванченко Н.О., 1995, с. 52] або [Вовчак, 2011; Зубець, 2012]¹. Покликання на фактологічне джерело розміщують у круглих дужках.

Для підтвердження власних аргументів покликанням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи того друкованого твору наводять цитати. Науковий етикет потребує точного відтворення цитованого тексту, тому що скорочення може спотворити зміст.

Загальні вимоги до цитування такі:

1. Текст цитати починають і закінчують лапками і наводять у тій граматичній формі, у якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяють лапками, окрім тих, що викликали загальну полеміку. У цьому разі використовують вираз «так званий»;

2. Цитування повинно бути повним. Пропуск слів, речень, абзаців у процесі цитування допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками в ламаних дужках: <...>. Їх ставлять у будь-якому місці цитати (на початку, усередині, наприкінці). Якщо перед пропущеним текстом або за ним наявний розділовий знак, то його не зберігають.

3. Кожну цитату обов'язково супроводжують покликанням на джерело.

4. У непрямому цитуванні (переказ, виклад думок інших авторів своїми словами), що значно економить текст, варто бути гранично точним у відтворенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і відповідно покликатися на джерело.

¹ Докладніше див.: Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015. [Чинний від 2016-07-01]. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2015. 20 с. URL: <https://cutt.ly/hG78R5s>

5. Якщо необхідно засвідчити позицію щодо окремих слів або думок із цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання.

6. Якщо здобувач (автор роботи), цитуючи, виділяє окремі слова, то подають спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виокремлення, ставлять крапку, потім дефіс і вказують ініціали автора, а текст застереження вміщують у круглі дужки. Наприклад, варіанти таких застережень: (курсив наш – М. Х.), (підкреслено мною – М. Х.), (розбивка моя – М. Х.).

Додатки оформлюють як продовження роботи на наступних її сторінках або як окрему частину (книгу), розміщуючи їх у порядку покликань у тексті.

Якщо додатки оформлюють на наступних сторінках, то кожний додаток починають із нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «**Додаток**» і велика літера, що позначає додаток. Додатки позначають великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад: «**Додаток А**». Один додаток позначають як «**Додаток А**».

Якщо додатки оформлюють окремою частиною (книгою), то на титульному аркуші під назвою роботи друкують великими літерами слово «**ДОДАТКИ**».

Текст кожного додатка за необхідності може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад, А.2 – другий розділ додатка А; В.3.1 – перший підрозділ третього розділу додатка В.

Ілюстрації, таблиці та формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: Рис. Д. 1.2. – (другий рисунок першого розділу додатка Д); формула (А.1.) – перша формула додатка А.

Дипломні роботи **оцінюють** за національною шкалою та шкалою ЄКТС, відповідно до критеріїв, поданих у *таблиці 4*.

Критерії оцінювання дипломних робіт із методики навчання української мови

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	Критерії оцінювання
1	2	3	4
90-100	A (відмінно)	відмінно	Належне обґрунтування актуальності теми дипломної роботи. Логічний і послідовний виклад матеріалу дипломної роботи. Високий рівень оволодіння термінологічним апаратом лінгводидактики. Систематизованість одержаних результатів дослідження. Переконливість і обґрунтованість висновків та практичних рекомендацій. Високий рівень демонстрування практичних умінь і навичок щодо добору методів та прийомів роботи, доцільного використання дидактичного матеріалу, укладання планів-конспектів уроків або їх фрагментів тощо. Висока якість підготовлених методичних розробок із української мови. Дотримання стислості й логічності під час захисту дипломної роботи. Повні та вичерпні відповіді на запитання й зауваження. Виконання вимог із написання й оформлення дипломної роботи. Дотримання норм сучасної української літературної мови.
82-89	B (дуже добре)	добре	Відповідає тим вимогам, що й оцінка A, однак наявні несуттєві помилки в оформленні дипломної роботи, у виступі та відповідях здобувача вищої освіти, що не впливають на загальну суть дипломної роботи.
75-81	C (добре)		Достатнє обґрунтування актуальності теми дипломної роботи. Логічний і послідовний виклад матеріалу дипломної роботи. Достатній рівень оволодіння термінологічним апаратом лінгводидактики. Систематизованість одержаних результатів дослідження. Трапляється непереконливість і недостатня обґрунтованість окремих висновків та практичних рекомендацій. Достатній рівень демонстрування практичних умінь і навичок щодо добору методів та прийомів роботи, доцільного використання дидактичного матеріалу, укладання планів-конспектів уроків або їх фрагментів та ін. Достатня якість підготовлених методичних розробок із української мови. Дотримання стислості й логічності під час захисту дипломної роботи. Вичерпні відповіді на запитання й зауваження, однак трапляються окремі неточності. Порушення окремих вимог із написання й оформлення дипломної роботи. Наявні окремі помилки у дипломній роботі та в підготовленому виступі, однак їх рівень суттєво не впливає та не спотворює представлені на захист положення дипломної роботи; в стилістиці викладу трапляються окремі вади, що не є принциповими.

1	2	3	4
67-74	D (задовільно)	задовільно	Недостатнє обґрунтування актуальності теми дипломної роботи. Невисокий науково-теоретичний і методичний рівень дослідження. Недостатнє систематизування одержаних результатів. Непереконливість висновків або відсутність практичних рекомендацій. Посередній рівень оперування педагогічними й методичними термінами та матеріалом дослідження. Низька якість підготовлених методичних розробок із української мови. Порушення вимог до оформлення дипломної роботи. Суттєві недоліки в теоретичній і практичній частинах роботи, за відсутності прикладів і достатньої аргументованості у відповідях автора. Автор роботи невпевнений під час дискусії та відповідей на запитання. Порушення окремих норм сучасної української літературної мови.
60-66	E (достатньо)		Відповідає вимогам до оцінки D. Порушено вимоги до виконання чи оформлення дипломної роботи. Наявні виражені ознаки компіляції.
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	незадовільно	Непереконливе обґрунтування актуальності теми роботи. Неповне розкриття теми. Низький науково-теоретичний і методичний рівень дослідження. Недостатнє систематизування одержаних результатів. Непереконливість висновків і відсутність практичних рекомендацій. Низький рівень оперування педагогічними й методичними термінами та матеріалом дослідження. Порушення низки вимог до оформлення дипломної роботи. Робота за багатьма параметрами не відповідає вимогам щодо рівня її виконання чи оформлення і вимагає доопрацювання, а її автор не володіє фактичним матеріалом та має низький рівень теоретичної підготовки з методики навчання української мови. Під час захисту здобувач поводить себе невпевнено, матеріалами власної роботи володіє недостатньо, на поставлені запитання відповідає не в повному обсязі, допускає суттєві помилки.
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)		Представлені матеріали на захист не відповідають вимогам до написання і захисту дипломних робіт. Здобувач не в змозі захистити дипломну роботу. Робота має виражені ознаки плагіату.

Рейтингова оцінка за дипломну роботу враховує якість виконання роботи, актуальність дослідження, його практичне значення, ступінь володіння здобувачем вищої освіти матеріалом роботи тощо.

Оцінка захисту дипломної роботи є диференційованим показником, що ґрунтується на результатах розгляду не лише дипломної роботи як закінченої та відповідно оформленої праці, але й особистих професійних здібностей здобувача, реалізованих у виступі під час її захисту.

У процесі доповіді студента комісія враховує:

- уміння стисло, чітко й переконливо викласти мету дослідження, його актуальність, зміст і висновки за роботою;
- ступінь оволодіння термінологією за напрямом дослідження;
- знання законодавства та нормативних документів, наукових праць, основних тенденцій за напрямом дослідження;
- вміння застосовувати засоби наочного подання інформації;
- упевненість і правильність відповідей на додаткові запитання.

Загальна оцінка захисту дипломної роботи є середнім арифметичним оцінок: роботи як цілісної та завершеної праці, виступу здобувача, оцінки його роботи відповідно до рекомендацій керівника і рецензента та відповідей на додаткові запитання.

Оцінюючи дипломну роботу, передусім, звертають увагу, наскільки повно в ній віддзеркалено та обґрунтовано практично отримані результати, висновки та рекомендації, які містяться в роботі. Сукупність отриманих у дипломній роботі результатів свідчить про наявність у її автора навичок науково-дослідної роботи.

Оцінка за дипломну роботу може бути знижена за таких умов:

1. Недоліки в оформленні:

- відсутність будь-якого складника в структурі роботи, що передбачено чинними вимогами Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;
- недотримання вимог щодо оформлення роботи;
- наявність невиправлених друкарських помилок, пропусків, граматичних і стилістичних помилок;
- відсутність авторського інтерпретування змісту таблиць і графіків;
- наявність у бібліографії робіт, на які немає покликань у роботі або які в ній не згадувались;

- бібліографічний опис джерел у списку використаних джерел наведено довільно, без дотримання вимог;
- обсяг роботи не відповідає вимогам.

2. Недоліки змісту як структурного складника роботи:

- зміст роботи не повною мірою розкриває тему;
- сформульовані розділи (підрозділи) не відбивають реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта, тобто не стосуються теми (предмету, об'єкту) дослідження.

3. Недоліки вступу:

- висвітлення актуальності багатослівне, без зазначення сутності проблеми або наукового завдання;
- мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відбиває специфіки об'єкта і предмета дослідження;
- в об'єкті не виокремлюється та його частина, яка є предметом дослідження; об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу не співвідносяться між собою як загальне і часткове;
- має місце збіг формулювання проблеми, мети, завдань роботи.

4. Недоліки оглядово-теоретичного розділу роботи:

- наявність фактичних помилок в огляді літератури;
- відсутність згадування важливих літературних джерел, що стосуються розв'язання проблеми (зокрема, опублікованих за останні 5 років);
- використання великих фрагментів чужих текстів без указівки на їх джерела;
- відсутність аналізу зарубіжних і українських праць, присвячених проблематиці дослідження;
- теоретична частина не завершується висновками і формулюванням предмета власного емпіричного дослідження;
- тема роботи не співвідноситься з метою дослідження;
- теоретична і практична частини не узгоджуються між собою.

5. Недоліки аналітичного та емпіричного розділів роботи:

- робота побудована на основі чужої методики, модифікованої та скороченої автором без перевірки якості модифікації та скорочень;

- автор використовує методики без покликань на джерело їх отримання або їх автора;
- у роботі немає досконалого опису процедури проведення дослідження: за наведеним описом відтворення процедури є неможливим;
- у роботі немає інтерпретування отриманих результатів, висновки побудовані як констатація первинних даних;
- отримані результати автор не співвідносить із результатами інших дослідників, роботи яких він обговорював у теоретичній частині;
- не запроновано методики, методи й прийоми навчання, розроблені автором.

6. Недоліки висновків:

- результат не відповідає меті дослідження, висновки – визначеним завданням;
- висновки неконкретні та описові.

7. Етичні аспекти роботи:

- автор порушив етичні норми, невиправдано розкрив анонімність учасників дослідження;
- автор використав дані інших дослідників без покликання на їхні праці;
- автор сформулював практичні рекомендації, запропонував рішення, що виходять за межі його професійної компетентності.

8. Недоліки в організації роботи:

- недотримання графіку виконання дипломної роботи;
- несвоєчасність підготовки дипломної роботи до захисту.

ПЕРЕЛІК ПРОГРАМ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 10-11 КЛАСІВ

- Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10-11 класи. Рівень стандарту: програма / авторський колектив із розроблення програми: Н.Б. Голуб, О.Ю. Котусенко, О.М. Горошкіна, В.І. Новосьолова та ін. Київ, 2017. URL: <https://cutt.ly/6TYCCcj>
- Українська мова. 10-11 класи: програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Філологічний напрям, профіль – українська філологія / авторський колектив: Л.І. Мацько, Т.Л. Груба, О.М. Семенов, Т.В. Симоненко. Київ, 2017. URL: <https://cutt.ly/6TYCCcj>
- Українська мова. Українська література: нові навчальні програми для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту, профільний рівень): методичні коментарі провідних науковців Інституту педагогіки НАПН України. Київ: УОБЦ «Оріон», 2018. 352 с.

ПЕРЕЛІК ПІДРУЧНИКІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 10-11 КЛАСІВ

10 клас

- Авраменко О. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Грамота, 2018. 208 с. URL: <https://cutt.ly/qHwMlxj>
- Ворон А.А., Солопенко В.А. Українська мова (профільний рівень): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2018. 288 с. URL: <https://cutt.ly/pHwMnXu>
- Голуб Н.Б., Новосьолова В.І. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Педагогічна думка, 2018. 200 с. URL: <https://cutt.ly/cHwN1Jb>
- Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Генеза, 2018. 192 с. URL: <https://cutt.ly/pHwMf7c>
- Тушніцка Н.М., Пилип М.Б. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти з навчанням польською мовою. Львів: Світ, 2018. 232 с. URL: <https://cutt.ly/bHwMpKs>
- Українська мова. Профільний рівень: підручник для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів / М.Я. Плющ, В.І. Тихоша, С.О. Караман, О.В. Караман. Київ: Освіта, 2010. 417 с. URL: <https://cutt.ly/MHwMYpr>
- Українська мова: підручник для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням філології / Караман С.О., Горошкіна О.М., Караман О.В., Попова Л.О. Харків: Вид-во «Ранок», 2017. 272 с.
- Шевчук С.В. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ, Ірпінь: Перун, 2018. 256 с. URL: <https://cutt.ly/HHwMeOd>
- Ющук І.П. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2018. 208 с. URL: <https://cutt.ly/IHwN7wj>

11 клас

- Авраменко О. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Грамота, 2019. 212 с. URL: <https://cutt.ly/UHwMVYL>
- Ворон А.А., Солопенко В.А. Українська мова (профільний рівень): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2018. 272 с. URL: <https://cutt.ly/KHwMKOz>
- Глазова О.П. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 212 с. URL: <https://cutt.ly/yHwM02I>
- Голуб Н. Б., Горошкіна О. М., Новосьолова В. І. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Педагогічна думка, 2019. 232 с. URL: <https://cutt.ly/CHwMSH8>
- Пентиліук М.І. Горошкіна О.М., Попова Л.О. Українська мова. Рівень стандарту: підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Освіта, 2011. 210 с. URL: <https://cutt.ly/DHw1y8T>
- Українська мова: підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням філології / Караман С.О., Горошкіна О.М., Караман О.В., Попова Л.О. Харків: Вид-во «Ранок», 2017. 272 с.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бакум З.П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії: монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. 338 с. URL: <https://cutt.ly/EIyo2ya>
2. Варзацька Л.О. Формування оргдіяльнісних умінь на уроках української мови в старшій школі на академічному рівні: методичний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2012. 144 с. URL: <https://cutt.ly/bTEvI03>
3. Вимоги до оформлення дисертації: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40. Дата оновлення: 12.07.2019 р. URL: <https://cutt.ly/qG754Co>
4. Голуб Н.Б., Новосьолова В.І., Галаєвська Л.В. Мовленнєві жанри на уроках української мови в ліцеї (рівень стандарту): практичний посібник. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2020. 128 с. URL: <https://cutt.ly/ETY1mQd>
5. Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Концепція навчання української мови учнів ліцею / за заг. ред. д-ра пед. наук Н.Б. Голуб. Київ: Педагогічна думка, 2019. 56 с. URL: <https://cutt.ly/RTEzUgk>
6. Горошкіна О.М., Попова Л.О., Нікітіна А.В. Теорія і практика навчання української мови в старших класах. Харків: Основа, 2012. 171 с.
7. Груба Т. Теорія і практика формування мовної особистості учнів старшої школи на уроках української мови (профільний рівень): монографія. Київ. 2018. 336 с.
8. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392. URL: <https://cutt.ly/JTEIJts>
9. Довідник офіційного опонента: збірник нормативних документів та інформаційних матеріалів з питань експертизи дисертаційних досліджень / упорядник Ю.І. Цеков; за ред. Р.В. Бойка. Київ: Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України», видавництво «Толока», 2008. 64 с.
10. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
11. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015. [Чинний від 2016-07-01]. Вид. офіц. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2015. 20 с. URL: <https://cutt.ly/hG78R5s>
12. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії: навчальний посібник. Київ: Ленвіт, 2000. 272 с.

13. Козачук Г.О., Дудко І.В. Дипломна робота з української мови: навчально-методичний посібник. Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2006. 85 с.
14. Кочан І., Захлюпана Н. Українська лінгводидактика в іменах: словник-довідник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 238 с.
15. Кочан І.М., Захлюпана Н.М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 305 с.
16. Кучерук О.А. Перспективні технології навчання в шкільному курсі української мови: навчальний посібник. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 182 с.
17. Мацько Л.І., Денискіна Г.О. Українська наукова мова (теорія і практика): навчальний посібник. Тернопіль: Підручники і посібники, 2011. 272 с.
18. Методи навчання української мови: сучасний контекст: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (25 березня 2021 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 2021. 90 с. URL: <https://cutt.ly/vlwgl0G>
19. Методика компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту: методичний посібник / Горошкіна О.М., Бондаренко Н.В., Попова Л.О. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2020. 128 с. URL: <https://cutt.ly/bTEblKe>
20. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підручник для студентів філологічних факультетів університетів / колектив авторів за редакцією М.І. Пентиліук: М.І. Пентиліук, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. 400 с.
21. Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи: навчально-методичний посібник / М.І. Пентиліук, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. 231 с.
22. Методичні рекомендації з написання та оформлення дипломних робіт студентами Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / упоряд.: А.С. Попович, Н.М. Розумяк; за ред. А.С. Попович. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. 66 с.
23. Методичні рекомендації з написання та оформлення дипломних робіт (проектів) студентами Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / уклад.: Л.М. Воєвідко, В.В. Кобильник; [наук. ред. С.А. Копилов]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. URL: <https://cutt.ly/7G7OZnQ>

24. Методичні рекомендації з перевірки курсових, дипломних / кваліфікаційних робіт (проектів), дисертацій, авторефератів дисертацій здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на академічний плагіат. Кам'янець-Подільський, 2021. 19 с. URL: <https://cutt.ly/XG85laN>
25. Мовна особистість в освітньому просторі: монографія / за заг. ред. І.Д. Пасічника; редкол. О.А. Вісич, Х.М. Карповець, З.В. Столяр. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 270 с. URL: <https://cutt.ly/zlh0Qbt>
26. Навчання української мови в старшій школі на академічному рівні: посібник для вчителя / авт. кол.: Шелехова Г.Т., Голуб Н.Б., Бондаренко Н.В., Новосьолова В.І., Федорчук Т.М., Косянчук С.В. Київ: Педагогічна думка, 2012. 208 с. URL: <https://cutt.ly/9TEbNDe>
27. Навчально- й науково-дослідна робота студентів-філологів (реферат, курсова, випускна робота з української мови та методики її навчання): навчально-методичний посібник для студентів / М.І. Пентиліук, І.В. Гайдаєнко, Т.Г. Окунович та ін. Київ: Ленвіт, 2010. 120 с. URL: <https://cutt.ly/gGCqs3q>
28. Наукова робота з української мови та методики її навчання: методичні вказівки до написання курсової та випускної кваліфікаційної роботи для студентів-філологів / уклад. О.В. Дуденко, В.О. Коваль. Умань: ВПЦ «Візаві», 2014. 44 с.
29. Наумчук М.М., Лушпинська Л.П. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Астон, 2003. 132 с.
30. Нова українська школа. Дорожня карта реформи базової та профільної школи: проєкт для обговорення / Вакуленко Т., Гриневич Л., Лінник О. та інші; за заг. ред. Л. Гриневич. Київ: АКМЕ ГРУП, 2021. 46 с. URL: <https://cutt.ly/CTiJU5S>
31. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2016. 40 с. URL: <https://cutt.ly/yTiJuiD>
32. Омельчук С. Дослідницький підхід до навчання мови: лінгводидактичний словник-довідник: навчальний посібник. Київ: [б. в.], 2015. 56 с.
33. Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців: монографія. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 356 с.
34. Онкович Г.В. Українознавство і лінгводидактика. Київ: Логос, 1997. 108 с.
35. Онуфрієнко Г.С. Науковий стиль української мови: навчальний посібник з алгоритмічними приписами. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 392 с.

36. Остапенко Н.М., Симоненко Т.В., Руденко В.М. Технологія сучасного уроку рідної мови: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 248 с.
37. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика: монографія / О.А. Кучерук, Н.Б. Голуб, О.М. Горошкіна, С.О. Караман та ін.; за ред. О.А. Кучерук. Київ: КНТ, 2016. 258 с. URL: <https://cutt.ly/ZU7syk3>
38. Пентилюк М.І., Окуневич Т.Г. Методика навчання української мови у таблицях і схемах: навчальний посібник. Київ: Ленвіт, 2010. 134 с.
39. Пентилюк М.І., Окуневич Т.Г. Сучасний урок української мови: навчальний посібник. Харків: Основа, 2007. 170 с.
40. Плиско К.М. Довідник з теорії і методики навчання української мови в середній загальноосвітній школі: посібник для студентів-філологів та вчителів-словесників. Харків: ХДПУ, 1998. 115 с.
41. Положення про дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами вищої освіти в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2021. 12 с. URL: <https://cutt.ly/qG86dC4>
42. Положення про організацію освітнього процесу в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2020. 61 с. URL: <https://cutt.ly/CHqyCVR>
43. Попович А.С. Методика навчання української мови в старших класах: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. 95 с.
44. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс: посібник для студентів педагогічних університетів та інститутів / кол. авторів; за ред. М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. 366 с. URL: <https://cutt.ly/CTY01Hs>
45. Проблеми методів компетентісно орієнтованого навчання української мови в закладах загальної середньої освіти: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (22 жовтня 2020 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 2020. 120 с. URL: <https://cutt.ly/Hlwbb7v>
46. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р. № 2736-20.
47. Рускуліс Л. Бібліографічний гід: методичний каталог із лінгводидактики: методичний посібник. Миколаїв. 2020. 147 с. URL: <https://cutt.ly/Nlh0yIQ>

48. Семенов О. Організація науково-дослідної роботи студентів філологічних факультетів педагогічних університетів: навчально-методичний посібник. Київ; Глухів: РВВ ГДПУ, 2002. 96 с.
49. Семенов О.М. Культура наукової української мови: навчальний посібник / за ред. Л.І. Мацько. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2008. 252 с
50. Словник-довідник з української лінгводидактики: навчальний посібник / колектив авторів; за ред. М. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2003. 149 с.
51. Технологія сучасного уроку рідної мови / Н.М. Голуб, Л.М. Дяченко, Н.М. Остапенко, В.В. Шляхова. Черкаси: Відлуння, 1999. 128 с.
52. Стратегічні напрями розвитку сучасної української лінгводидактики: монографія / за ред. Е. Палихати, О. Петришиної. Тернопіль: Підручники і посібники, 2021. 352 с. URL: <https://cutt.ly/HUCNhyi>
53. Ходанич Л.П., Ходанич П.М. Стилістика в профільній школі: методичний посібник для вчителя. Ужгород: ЗІППО, 2021. 85 с. URL: <https://cutt.ly/lmd1t4>

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Навчальне електронне видання

ПОПОВИЧ Анжеліка Станіславівна

*доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 10-11 КЛАСАХ

Навчально-методичний посібник

Електронне видання

Підписано 14.06.2022. Гарнітура "Arial".

Об'єм даних 5,2 Мб. Обл.-вид. арк. 6,2. Зам. № 978.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру суб'єктів видавничої справи
серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.

Виготовлено в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.